

**JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
ZDRAVOTNĚ SOCIÁLNÍ FAKULTA**

Vazební zajištění mladistvého pachatele

Diplomová práce

Jméno autora: Kateřina Vávrová

Vedoucí práce: JUDr. Daniel Prouza, Ph.D.

23. 4. 2007

Custodial Detention of a Juvenile Offender

Youth criminality is a constant problem which a number of specialists, legislative bodies, and the whole public deal with. A number of negative phenomena occurring in the area of this population, e.g. spreading of drugs among younger and younger age groups and related increase of criminality undoubtedly play a leading role. However, it is known that bare repression is ineffective and means of educational activities are much more effective.

Occurrence of social pathological phenomena, their dynamics and changes are an indivisible part of the society. Grounds enabling occurrence of these phenomena change very little. Heritability, constitutional factors, family, school, peer pressure, inappropriate spending free time as well as media influence and ethnical origin have an impact.

Responsibility of the youth for unlawful acts is laid down by the Act No. 218/2003 Coll., on the Liability of Youth for Unlawful Acts and on Justice in Matters of Youth and Amending Certain Acts (Act on Justice in Matters of Youth). The purpose of the Act is defined particularly from the view of prevention of unlawful activities of the youth that is a basic group to which the attention of the whole justice and society is to be paid, so that every member of this group who committed an illegal act, no matter he is a juvenile or a child younger than fifteen years, is treated in accordance with this Act, he contributes to rectifying the injury resulting from the unlawful act within his strengths and abilities, a convenient and appropriate measure is imposed on him, and he finds a social asserting corresponding to his abilities and intellectual and moral development as a definitive result.

Preventive activities aimed against youth criminality always and in the whole scope require respecting basic children rights and rights for privacy of their family. Children rights must be observed from primary to tertiary prevention, from searching threatened children and their families to treatment of guilty children. The most significant tool of social prevention is education of children in families and education of children at school.

The aim of the thesis was to find out grounds leading to custodial detention of a juvenile offender and to find indications which could help to positively or negatively affect educational impact on the juvenile in the prison.

Hypotheses relating to the questionnaire enquiry:

Hypothesis No. 1: Awareness of the public relating to solving youth criminality issue is low. Component hypothesis: Knowledge of measures which could be imposed on a juvenile for the misconduct committed is not in the awareness of the public.

Hypothesis No. 2: Influence of heritability on offender behaviour is larger than influence of media.

Hypothesis No. 3: It could be envisaged that the public thinks that a juvenile who committed a crime will continue committing crimes in adulthood as well.

From the results of casuistry analyses, I reached following conclusions:

Hypothesis No. 4: A thievery is the most frequent misconduct committed.

Hypothesis No. 5: Juveniles commit misconducts in groups.

Hypothesis No. 6: Reasons for detention are given by repeated committing criminal activities.

Hypothesis No. 7: Juveniles who commit criminal activities do not have functional family background.

The number of misconducts committed has been decreasing in the last years, but the issue of youth criminality remains a significant problem of the society. We have to come to terms with the fact that criminality will remain a part of our common life for a long time and youth criminality can not be an exception. However, it can be influenced both in its extent and significance.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma *Vazební zajištění mladistvého pachatele* vypracovala samostatně a použila jen pramenů, které cituji a uvádím v přiložené bibliografii.

Souhlasím s použitím práce k vědeckým účelům.

V Českých Budějovicích dne 20. 4. 2007

Podpis:

Poděkování:

Děkuji JUDr. Danielu Prouzovi, Ph.D. za vedení mé diplomové práce a za konzultace, které mi poskytl. Také bych chtěla poděkovat Mgr. Daniele Jíchové za ochotu při vyhledávání kasuistik potřebných k mému výzkumu.

OBSAH:

ÚVOD.....	7
1. SOUČASNÝ STAV	13
1.1 Kriminalita mládeže.....	13
1.2 Příčiny kriminality mládeže.....	14
1.2.1 Dědičnost.....	15
1.2.2 Konstituční faktory.....	15
1.2.3 Rodina	17
1.2.4 Škola	19
1.2.5 Vrstevnické skupiny.....	20
1.2.6 Volný čas.....	21
1.2.7 Vliv médií.....	22
1.2.8 Etnický původ.....	22
1.3 Trestní odpovědnost mládeže a soudnictví ve věcech mládeže.....	23
1.3.1 Úvod - historie	23
1.3.2 Obecná charakteristika úpravy v zákoně č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže.....	25
1.3.3 Účel zákona.....	25
1.3.4 Odpovědnost mládeže za protiprávní činy.....	25
1.3.4.1 Základy trestní odpovědnosti mladistvých.....	25
1.3.4.2 Odpovědnost dítěte mladšího patnácti let.....	27
1.3.5 Řízení v trestních věcech mladistvých.....	28
1.3.6 Opatření ukládaná mladistvým.....	32
1.3.6.1 Účel opatření.....	32
1.3.6.2 Druhy opatření.....	32
1.3.7 Vazba mladistvých.....	39
1.3.8 Zveřejňování informací o mladistvých a dětech.....	45
1.3.9 Úkoly orgánu Sociálně právní ochrany dětí a Probační a mediační služby.....	48
1.3.9.1 Orgán sociálně právní ochrany dětí.....	48

1.3.9.2	<i>Probační a mediační služba</i>	49
1.4	Prevence.....	47
2.	CÍL PRÁCE A HYPOTÉZY.....	51
2.1	Cíl práce.....	51
2.2	Hypotézy.....	51
3.	METODIKA.....	52
3.1	Použité metody.....	52
3.2	Charakteristika výzkumného souboru.....	52
4.	VÝSLEDKY.....	53
4.1	Výsledky kvantitativního dotazníku.....	53
4.2	Výsledky rozboru kasuistik.....	66
4.3	Příklady kasuistik.....	67
5.	DISKUSE.....	81
5.1	Diskuse k výsledkům dotazníkové šetření.....	81
5.2	Diskuse k výsledkům z rozboru kasuistik.....	87
6.	ZÁVĚR.....	90
7.	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	92
8.	KLÍČOVÁ SLOVA.....	97
9.	PŘÍLOHY.....	98

ÚVOD

Problematiku kriminality mládeže jsem si vybrala proto, že tato problematika je aktuálním tématem, který je stále častěji prezentován v médiích. Média sledují spíše násilné trestné činy, ale stranou zůstávají méně závažné trestné činy, které podle mého názoru mohou být někdy mnohem závažnější pro další rozvoj kriminality mládeže.

Trvalá pozornost kriminologů je věnována příčinám a podmínkám vzniku rozvoje kriminality mladých lidí. Je odůvodněna řadou důvodů, z nichž je nejdůležitější ten, který poukazuje na reálný předpoklad možné pozitivní změny osobnosti mladistvých pachatelů při správně volené resocializační a reedukační strategii. Na druhé straně je však období mládí obdobím nejen možnosti pozitivní formace, ale i obdobím, kdy může docházet k psychickým, sociálním a mravním deformitám, které mohou naznačit budoucí delikventní dráhu jedince.

Stávající česká právní úprava umožňuje trestně stíhat za přestoupení zákona jen mladiství, kteří v době spáchání činu dovršili patnácti let. Mladiství, tj. ti, kdo se podle naší legislativy pohybují ve věkovém rozmezí 15-18 let, trestně odpovědní jsou, nicméně sankce, které jsou jim ukládány, jsou méně přísné než u dospělých. Osobám mladším patnácti let, které naše legislativa nazývá děti, může být místo trestné sankce uložena v rámci občanskoprávního řízení tzv. ochranná výchova tj. výchova ve státním zařízení, které náleží do rezortu ministerstva školství. I když vyšetřování ukáže, že osoba mladší patnácti let spáchala protiprávní čin, trestní postih u ní není možný.

Důležitou složkou je prevence kriminality, která představuje pokus eliminovat trestnou činnost ještě před jejím započítáním nebo před jejím pokračováním. Do prevence kriminality náleží všechny aktivity vedoucí k předcházení páchaní trestných činů a snižování jejich výskytu cestou zamezení páchaní nebo neutralizací příčin a podmínek vzniku trestných činů.

Touto prací bych ráda upozornila na závažnost této problematiky, na příčiny vedoucí k vazebnímu zajištění mladistvého pachatele, na důsledky, které vyplývají z uvěznění mladistvého a na možnosti řešení problematiky kriminality mládeže.

1. SOUČASNÝ STAV

1.1 *Kriminalita mládeže*

Problematika kriminality mládeže je tradičně jednou z klíčových oblastí, na kterou je zaměřena pozornost kriminologů i celé společnosti. Na jedné straně existuje určitá vyšší míra tolerance v případě, že pachatelé trestného činu jsou děti, a to vzhledem k jejich nezralosti i specifickým problémům v průběhu dospívání. Na druhé straně, s ohledem na nárůst kriminality mládeže v posledních desetiletích, se ve společnosti stupňují obavy z kriminality páchané mládeží a lze se setkat s požadavky na represivnější přístup k těmto pachatelům, přičemž výraznou roli zde také hraje mnohdy velmi zjednodušený pohled na tuto problematiku prezentovaný v médiích. Zkoumání příčin, charakteristických rysů, ale také účinnosti jednotlivých způsobů reakce společnosti na kriminalitu mládeže, včetně použití trestního práva, proto může významně pomoci nejen při zjišťování příčin kriminality obecně, ale také ke hledání efektivních nástrojů v boji proti kriminalitě mládeže a zejména k zamezení případné budoucí kriminální kariéry delikventních dětí v dospělosti.¹

Také problematika trestání mladistvých se v poslední době dostává na přední místo zájmu nejen odborníků a legislativních orgánů, ale i široké veřejnosti. Hlavní roli nepochybně hraje množství negativních jevů, které se v této oblasti populace objevují, např. pronikání drog mezi stále mladší ročníky, a tím související růst kriminality.

Je ovšem známo, že pouhá represe se májí účinkem, a mnohem efektivnější jsou prostředky výchovného působení. Je-li již nezbytné sáhnout k trestnímu postihu mladistvého, je třeba postupovat zvláštními prostředky a způsoby, jejichž smyslem je opět mladistvého v první řadě převychovat.²

V kriminologické a trestně právní literatuře se objevuje několik pojmů vymezující období dětství a dospívání. Jde o tyto termíny: dítě, mladistvý, mládež a mladý dospělý.

Kriminologie hovoří o kategorii dětí předškolního věku, mladšího školního věku

¹ Kuchta, J. - Válková H, a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*, 1. vyd, Praha C.H. Beck 2005, s. 265

² Mates, P. *Trestání a výchova mladistvých*. [online]. [cit. 29. března 2007]. Dostupné z: <[http://pravniradce.ihned.cz/index.php?p=F00000_d&article\[id\]=10025965](http://pravniradce.ihned.cz/index.php?p=F00000_d&article[id]=10025965)>

a staršího školního věku tedy o osobách, které mohou spáchat pouze tzv. čin jinak trestný neboli čin, který není trestným činem, případně proviněním, z důvodu nízkého věku pachatele.³ Pojmem mladistvý je označována věková kategorie osob, které spáchaly provinění (trestný čin spáchaný mladistvým), jsou již trestně odpovědné, ale jejich postavení v rámci trestního práva je upraveno, a to zpravidla jak u základů trestní odpovědnosti, jejich následků, tak i v trestním řízení, buď v rámci obecných trestních předpisů nebo přímo ve speciálních zákonech. Zákon č. 218/2003 Sb. o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže (dále jen „ZSM“) definuje v § 2 písm. d) mladistvého jako osobu, která v době spáchání provinění dovršila patnáctý rok věku a nepřekročila osmnáctý rok věku. Mládeží se rozumí děti mladší patnácti let a mladiství (§ 2 písm. b). V kriminologii, ale také v právních úpravách některých států se můžeme setkat s věkovou kategorií mladých dospělých, která je zpravidla odlišně definována. Zpravidla se za mladého dospělého považuje osoba, která spáchala trestný čin mezi 18. a 21. rokem věku a která má v systému trestního práva zásadně postavení dospělého, přičemž zde existují možnosti zmírnění jejího postavení zejména v oblasti sankcí a za určitých okolností na ni může být aplikována speciální úprava pro mladistvé. Současné trestní právo kategorii mladých dospělých nezná, ale v trestním zákoně se lze setkat s termínem osoby blízké věku mladistvých. Zákonem však není tento termín nijak věkově vymezen a v soudní praxi je vykládán podstatně úžeji, než by odpovídalo kategorii mladých dospělých, a to jako osoba, která příliš nepřekročila 18. rok věku.⁴

1.2 Příčiny kriminality mládeže

Výskyt sociálně patologických jevů, jejich dynamika a změny jsou nedílnou součástí společnosti. Příčiny, které existenci těchto jevů umožňují, se mění velice málo.

³ Novotný, O. – Zapletal, J. a kol. *Kriminologie*. 2. přepracované vyd. Praha: ASPI Publishing, 2004. s. 378

⁴ Kuchta, J. – Válková, H. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2005. s. 267-268

Uplatňuje se dědičnost, konstituční faktory, rodina, škola, vliv vrstevnických skupin, nevhodné trávení volného času, uplatňuje se i vliv medií a etnický původ.⁵

1.2.1 Dědičnost

V současné psychologii je podíl dědičnosti na vývoji osobnosti široce diskutován. Poměrně nejprozkoumanější je problematika dědičnosti inteligence, méně již otázky osobnostních rysů. Dispozice k neadekvátnímu chování, které při nevhodném výchovném působení může přerůst až do trestné činnosti, mohou pramenit i z nejrůznějších poruch či poškození mozku (porodní komplikace, úrazy atd.), poruch reaktivity autonomního nervového systému nebo vrozených osobnostních dispozic.⁶

Při studiu genetických vlivů na chování jedince je nutno se zmínit o *studiu dvojčat*, které porovnává výskyt určitého znaku mezi skupinou jednovaječných a dvojevaječných dvojčat a o *studiu adoptivních dětí*, které sleduje děti, které byly krátce po narození svěřeny do péče adoptivních rodičů a hodnotí se biologický faktor (biologičtí rodiče) a faktory vnějšího prostředí (vliv adoptivních rodičů a jejich okolí).⁷

1.2.2 Konstituční faktory

Nelze v žádném případě považovat za příčinu sociálně patologických jevů, ale za určité kriminogenní faktory. Je nutné uvést syndrom hyperaktivity, vrozené osobnostní dispozice a sníženou úroveň rozumových schopností.

Syndrom hyperaktivity – projevuje se změnami nálad, impulsivním chováním, neobratností, nedostatkem koordinace, častější nemocností, častějšími úrazy. Charakteristické jsou nekoncentrovanost a výrazná labilita v jednání. Vyskytují se i poruchy čtení, psaní, zadržávání, děti mají častější poruchy chování, jsou méně oblíbené v kolektivu, mají snížené sebehodnocení. V dospívání a v dospělosti mají větší potíže v

⁵ Zoubková, I. Nikl, J. Černíková, V. *Kriminalita mládeže*. 1. vyd. Praha: Policejní akademie České republiky Vydavatelství PA ČR. 2001.

⁶ Novotný, O. – Zapletal, J. a kol. *Kriminologie*. 2. přepracované vyd. Praha: ASPI Publishing. 2004. s. 389

⁷ Zoubková, I. – Nikl, J. – Černíková, V. *Kriminalita mládeže*. 1. vyd. Praha: Policejní akademie České republiky Vydavatelství PA ČR. 2001.

adaptaci na společenské prostředí. Syndrom hyperaktivity bývá často spojován s takovými znaky adolescenta jako je impulsivita, agresivita a záchvaty vzteku.

Vrozené osobnostní dispozice - řadíme k nim psychopatii, což je trvalá vrozená osobnostní dispozice, která se od dětství projevuje nerovnováhou ve skladbě osobnostních vlastností. Nositel mívá opakované konflikty v sociálním prostředí. Mezi normou psychopatií se někdy zařazují ještě akcentované a anomální osobnosti. A právě akcentované osobnosti, anomální osobnosti a psychopatie jsou často diagnostikovány mezi pachateli trestné činnosti.

U mladistvých je někdy obtížné odlišit povahové změny vyvolané dospíváním od stálých povahových rysů, případně od procesuálního psychického onemocnění (schizofrenie).

Ke konstitučním faktorům je obvykle počítána i *snížená úroveň rozumových schopností* opakovaně potvrzovaná výzkumy mladých i dospělých lidí ocitajících se ve věznicích a nápravných ústavech. Výraznější intelektový deficit mají ženy s delikventním chováním než muži.

Celkově snížená úroveň rozumových schopností znevýhodňuje již v dětství, kdy je tento jedinec zranitelnější, vyvolává nepříznivé reakce rodičů i ostatního okolí, má potíže ve škole, obtížně si ve třídě buduje svoji pozici, hůře navazuje vztahy učiteli, má špatné školní výsledky, za což ho negativně hodnotí i rodina. Obtížněji se u těchto jedinců utvářejí sociální dovednosti typu morální hodnoty, empatie a schopnost řešit konflikty.

Rozumové schopnosti se za normálních okolností rozvíjejí na základě vrozených dispozic a působení vnějšího prostředí a výchovy. Jestliže jsou vrozené předpoklady nízké, nelze předpokládat, že by se z nich vytvořily zcela normální schopnosti ani sebelepší výchovou. Musíme ale vzít v úvahu, že dítě může být výchovně zanedbávané a jeho přiměřené vlohy se nemohou rozvíjet pro nedostatek výchovného působení.⁸

⁸ Zoubková, I. – Nikl, J. – Černíková, V. *Kriminalita mládeže*. 1. vyd. Praha: Policejní akademie České republiky Vydavatelství PA ČR. 2001.

1.2.3 Rodina

Rodina je po staletí nejpřirozenějším prostředím pro výchovu, pro utváření sociálních vztahů a pro plnění dalších potřeb člověka, stejně tak jako je spojovacím článkem mezi generacemi navzájem a mezi širší společností. Rodina jako sociální skupina je určitým modelem společnosti, prostřednictvím kterého se dítě učí a usiluje o další vrůstání do okolních společenských podmínek. Z mnohoznačnosti a různorodosti funkcí rodiny vyplývá však i řada možných pochybení, která mohou spočívat v nejrůznějších příčinách: osobnostních, společenských, sociálních aj., které mohou zásadně ovlivňovat její základní poslání. V této souvislosti se nejčastěji hovoří o rozvodovosti jako významném patologickém jevu ovlivňujícím výchovu dalších generací. Hovoří se také o otázkách sociální rovnosti, tj. o vztazích mezi partnery, které jsou podmíněny sociálně, kulturně i historicky a o dalších selháních v rovině vztahové, výchovné a sociální.⁹

Nepřítomnost mužského či ženského vzoru je často spojována s neadekvátním sociálním vývojem mladého člověka, neboť málokdy se osamocenému rodiči daří suplovat roli chybějící rodičovské postavy. Dokonce lze říci, že mnohá delikventní kariéra dětí je významně spjata se ztrátou rodiče.

Též příchod nového partnera do rodiny bývá z hlediska dítěte zátěžovou situací. Je tomu zvláště tehdy, jestliže nový vychovatel není schopen zvládnout pozvolné navazování kontaktu s dítětem, sladit své záměry se skutečnými potřebami dítěte, vcítit se do jeho života v kontextu jeho dosavadního životního zázemí.

Kriminální kariéra mladého člověka bývá spojena s celou řadou dalších zátěžových sociálně patologických jevů, které se vyskytují v jeho primární rodině. Máme zde na mysli především alkoholismus a jiné toxikomanie, prostituční nebo výrazně promiskuitní jednání rodičů, sourozenců a dalších osob z nejbližšího sociálního okolí. V rodinách se často objevují kriminálně závadové osoby, osoby se záporným postojem k práci, s příživnickým životním stylem, negativistickým přístupem ke světu. Děti mnohdy vyrůstají v rodinách, které jim nezajišťují ani základní životní potřeby, jako je

⁹ Vykopalová, H. *Sociálně patologické jevy v současné společnosti*. 1. vyd. Olomouc, 2001. s. 23

dostatek jídla, ošacení a ostatní nutné podmínky života, např. zajištění vlastní postele, místa pro psaní školních úkolů, pro hru, minimální soukromí atd.

Existuje ovšem i skupina mladých pachatelů, která vyrůstá v podmínkách výrazného ekonomického nadbytku. Tato tzv. zlatá mládež mívá často pocit nedotknutelnosti a nestíhatelnosti, nudí se a hledá vzrušení za každou cenu. I tento životní postoj může vyústit v trestnou činnost, v alkoholovou či drogovou závislost nebo v jiné sociálně patologické jevy.

Rodiny mladých pachatelů bývají nejčastěji charakterizovány i celkovou nízkou vzdělanostní úrovní. Největší část rodičů mívá pouze základní vzdělání, navíc mnozí absolvovali pouze zvláštní školu. Chybí jim jakákoli další kvalifikace. Nelze se proto divit, že v těchto rodinách bývá význam vzdělání značně podceňován. Nedostatečné vzdělání většinou determinuje rodiče k vykonávání pouze nekvalifikovaných, špatně placených manuálních činností. Rodiče však bývají zhusta bez zaměstnání, částečně proto, že práci nemohou sehnat, částečně však z toho důvodu, že práci ani nehledají. Tento fakt ovlivňuje životní způsob mladých pachatelů a jejich celkovou hodnotovou orientaci.¹⁰

Zvláštní kategorii tvoří děti, které rodinné prostředí vůbec nepoznaly. Byly vychovávány v kolektivních institučních zařízeních, obvykle prošly celou sérií náhradních domovů. Tyto v pravém slova smyslu deprivované děti mají nejen oslabenou schopnost navazovat vztahy a nalézat v nich uspokojení, mají i oslaben smysl pro neústavní realitu. Jejich delikventní chování během dospívání a časné dospělosti může být někdy projevem naivity a vrstevnického vidění světa, které neměly možnost korigovat v dlouhodobém vztahu k respektovanému dospělému a také ve vztahu k mimoústavním institucím. Jejich adaptace na ústav je samozřejmě lepší než adaptace na samostatný život mimo ústav, proto pro ně může být vazba i vězení vlastně známým prostředím, které nevědomky upřednostňují před náročnou samostatností života na svobodě.¹¹

¹⁰ Novotný, O. – Zapletal, J. a kol. *Kriminologie*. 2. přepracované vyd. Praha: ASPI Publishing, 2004. s 391-395

¹¹ Matoušek, O.- Kroftová, A. *Mládež a delikvence*. 2. Vyd. Praha: Portál, 2003. s 43

1.2.4 Škola

Do výchovy dítěte a mladistvých zasahuje významným způsobem předškolní zařízení a škola. V nich často poprvé ve svém životě se dítě setkává s přímým působením společenských norem a hodnot platných v okolním sociálním světě. Před vstupem do těchto zařízení žije dítě převážně pod vlivem rodiny, která mu normy a hodnoty společnosti zprostředkovává. Ty však často nebývají v autentické podobě, jsou mnohdy deformovány a takto přenášeny na nové pokolení. Dítě pak při vstupu do školních zařízení často bolestivě konfrontuje své dosavadní poznatky z rodinného prostředí s normami a hodnotami, které mu jsou prezentovány nejen pedagogy, ale i spolužáky.

I když sociálně psychologické výzkumy ukazují, že postoje žáků vysoce korelují s postoji rodičů a pouze nízké s postoji učitelů, nelze podceňovat možnost pozitivního působení školy. To však může být úspěšné pouze za předpokladu, že překonávání nevhodných či asociálních životních postojů žáka nebude ve škole prováděno metodou zesměšňování, trestání či vytěsňování žáka na okraj třídy, ale spíše chápavou a povzbuzující pozvolnou pedagogickou prací. Nevhodné působení školy naopak může asociální postoje žáka konzervovat či dokonce prohloubit.

Pro mladé budoucí pachatele trestné činnosti je příznačné, že často vstupují do školního prostředí nedostatečně připraveni. Především se tyto děti odlišují většinou v důsledku špatného výchovného působení rodičů či jejich nedostatečného dohledu nekázní, nedostatečnými hygienickými návyky, malým zájmem o výuku, nedostatečnou slovní zásobou, netolerantním přístupem ke spolužákům atd. Vzhledem k tomu, že se učitelé snaží z nových žáků vytvořit kompaktní celek od průměru se významně nelišících jedinců, dochází hned na počátku vstupu dítěte do školy k řadě závažných střetů mezi učitelem a žákem. Neukázněné nebo jinak zanedbané dítě bývá učitelem podvědomě interpretováno jako zlé, bývá často sankcionováno a vytlačováno na okraj třídy. Neukázněný žák bývá klasifikován špatnou známkou nejen z chování, ale často též z jednotlivých předmětů. Je totiž velmi obtížné odlišit důsledně faktickou úroveň znalostí od mnohdy neodpovídající formy, kterou je prezentována. Dochází tak často k jevu, který je nazýván stigmatizace, tj. k trvalému a neměnnému zařazení jedince do

určité kategorie žáků s negativními charakteristikami. Takovéto zařazení má za následek prohloubení problémů mladého člověka, vytvoření bariéry mezi žákem, učitelem a případně i spolužákem a v konečném důsledku vyřazení možného preventivního, edukačního či reedukačního působení školy.

Neradostné a frustrující prostředí školy, napjatá atmosféra mezi učitelem a žákem, často existující odstup mezi žákem a spolužáky, jakož i subjektivní i objektivní problémy se zvládnutím učiva vedou mladého jedince často k záškoláctví. V kriminologických výzkumech se ukazuje, že záškoláctví se výrazně často váže k nastoupení kriminální kariéry. Zvláště závažným signálem je v tomto ohledu záškoláctví, které je vícedenní a je navíc spojeno s útekem z domova. Obdobné příčiny mají mnohdy i další sociálně patologické jevy, které se projevují v prostředí školy. Zvláštní pozornost si zaslouží především ty, které mohou být kvalifikovány jako otevřený projev nerespektování základních povinností dítěte, jako vzpoura proti sociálně schváleným normám společnosti (fyzická nebo verbální agrese, krádeže, ostentativní nezáměr o studium, soustavné požívání alkoholu).¹²

1.2.5 Vrstevnické slupiny

V těchto spojitostech se nelze divit, že dítě, které prožívá svůj neradostný život v rodině i ve škole, často hledá útočiště mezi obdobně postiženými vrstevníky. Během vývoje dítěte se kontakty se skupinami vrstevníků stávají stále významnějšími, neboť vytvářejí pro jedince určitý nový horizont společenských rolí, který bude hrát v budoucnosti. Význam vrstevnických vztahů se významně akcentuje u všech mladých lidí především v období puberty, kdy zapojení dítěte do skupiny vrstevníků se stává jedním z nutných předpokladů socializace. Mladí lidé v určitých životních etapách prožívají potřebu osamostatnění a vymezení se vůči starší generaci svých rodičů a vychovatelů, hledají své cesty, přičemž většinou nenacházejí individuální cesty, ale přihlašují se k určitým generačním životním stylům. Především pro mladistvé se skupina vrstevníků stává oporou a útočištěm při snaze o osobnostní emancipaci z rodiny

¹² Novotný, O. – Zapletal, J. a kol. *Kriminologie*. 2. přepracované vyd. Praha: ASPI Publishing. 2004. s. 395-397

a školy, prostředkem přípravy pro dospělost. Kriminální a nekriminální jedinci se pak liší v intenzitě odmítnutí dosavadních autorit a charakteru výběru vrstevníků.

Nejčastěji se pachatelé z řad mládeže pohybují mezi vrstevníky s asociálními charakteristikami. Ukazuje se, že k delikventní partě inklinují jedinci predisponovaní nevhodnou rodinou. Obecně totiž platí, že tam, kde selhává rodina při vhodném uspokojování potřeb mladého člověka, nastupuje vliv party.¹³

1.2.6 Volný čas

V této souvislosti je třeba si všimnout i významu špatně prožívaného volného času v genezi kriminálního jednání. Ukazuje se, že ve volném čase se životní dráha mladého člověka výrazně dotváří, neboť v této době se jedinec, více než kdy jindy, řídí svými touhami a potřebami, které jsou primárně závislé na jeho vnitřních hodnotách a normách, které si vytvořil v průběhu socializace.

Volný čas, kterého mají mladí lidé ohrožení delikvencí více než jejich nedelikventní vrstevníci, je obecně nevhodně prožíván. Dominujícím prvkem při jeho naplňování je pocit nudy, který se snaží zahnat nějakým okamžitým nápadem, jenž by nevyžadoval delší snažení, nebyl příliš intelektově náročný a obsahoval prvek dobrodružství či soutěže. Zvláště intelektově deficitní jedinci vyžadují z hlediska prevence kriminality, aby v období dětství a dospívání nad jejich volným časem někdo bděl, aby jejich volno bylo zaplněno akceptovatelnými aktivitami. Bohužel ani rodina ani škola či zájmová organizace většinou neusilují o pozitivní motivaci ohrožené mládeže k hodnotnému či smysluplnému prožívání volného času. Běžné dětské organizace nejsou obvykle schopny vstřebat děti, které v ničem nevynikají, jsou nešikovné, neukázněné, dosahují podprůměrných výsledků či jiným podobným způsobem vybočují. Škola většinou nechce převzít odpovědnost za mimoškolní čas svých žáků a rodiče mnohdy období volného času podceňují, nejsou schopni sladit

¹³ Novotný, O. – Zapletal, J. a kol. *Kriminologie*. 2. přepracované vyd. Praha: ASPI Publishing. 2004. s. 397-398

prvek svobody s prvkem kontroly. Výsledkem takového přístupu k volnému času dětí je pak pozdní zjištění asociálních příznaků v jejich chování.¹⁴

1.2.7 Vliv médií

O vlivu medií, zejména televize, na socializaci dnešních dětí a mládeže nemůže být pochyb. Čas, který děti věnují sledování televize je v průměru větší než všechny mimoškolní činnosti. Sledování televize dětmi má stále vzrůstající trend, významně u nich klesá zájem o četbu novin, knih, o návštěvy výstav, divadel, galerií a také o aktivní sportování. Stoupá sledování televize a návštěvnost diskoték. Televize může mít i vliv integrační (velké množství diváků sleduje stejné pořady), ale i dezintegrační (sledování zla, násilí). Televize je pak jako nejmocnější medium velice nebezpečná. Agresivita zaměřená proti některým náboženským, politickým, sociálním, etnickým či jiným skupinám je špatným příkladem pro psychický, morální a sociální vývoj dětí a mladistvých. V poslední době se především mezi mladými lidmi stále více upřednostňuje oproti přímému sledování televizních pořadů sledování videozáznamů.

Řada akcí mladistvých pachatelů je přímo inspirována televizní produkcí. Negativní účinky televizního násilí se především projevují u dětí, jež jsou k násilnému jednání disponovány dědičnými a konstitučními faktory, rodičovským nezájmem či nepřátelstvím, příslušností ke skupinám, které sdílejí deviantní normy.¹⁵

1.2.8 Etnický původ

Etnické skupiny existují prakticky ve všech zemích, mají jiné kulturní zvyklosti než většinová populace jiná náboženství, jiné hodnotové preference, jiný životní styl. Skoro všude žijí odděleně od většinové společnosti vlivem horšího společenského postavení, profesemi s nižší prestiží. Mají zpravidla nižší vzdělání, nižší příjmy, horší bydlení, horší výživu, horší zdravotní stav, vyšší úmrtnost, jsou častěji nezaměstnaní, mají vyšší kriminalitu .

¹⁴ Novotný, O. – Zapletal, J. a kol. *Kriminologie*. 2. přepracované vyd. Praha: ASPI Publishing. 2004. s. 399

¹⁵ Zoubková, I. – Nikl, J. – Černíková, V. *Kriminalita mládeže*. 1. vyd. Praha: Policejní akademie České republiky Vydavatelství PA ČR, 2001.

U nás jsou prakticky jedinou etnickou odlišnou skupinou, která vzbuzuje velmi polarizované postoje Romové. Většinová společnost je vnímá nepříznivě, málo je zná, trpí vůči nim předsudky. Romové mají ztíženou vzdělávací dráhu, ale i pracovní uplatnění. Sociální dávky jsou pro Romy mnohdy výhodnější než mzda, kterou by dostávali jako nekvalifikovaní dělníci. I proto je racionalita vede spíše k žádosti o sociální dávky než k hledání práce.

Odhaduje se, že zastoupení Romů mezi stíhanými osobami je mnohonásobně vyšší, než odpovídá jejich početnosti v populaci. Značná část všech stíhaných a vyšetřovaných recidivistů patří k této etnické menšině. Častěji než v majoritní populaci se trestné činnosti dopouštějí děti, mladiství a ženy. Jako příčina stoupající romské kriminality je nejčastěji uváděno slábnutí vazeb rizikových jedinců na romskou komunitu, napodobování skupin, které se chovají asociálně.

Budoucnost budou mít Romové, kteří se budou hlásit ke svému původu a získají uznání majoritní společnosti. A právě jednou z podmínek takového uznání je vzdělání. Proto jednou z priorit řešení romské otázky, včetně kriminality, je organizace vzdělávacího systému. Není lepší řešení prevence kriminality romské mládeže než personální a finanční podpora předškolních vzdělávacích programů, základních škol, které je nevyklučují ze standardního procesu vzdělávání, učňovských zařízení, všech vyšších typů škol a všech institucí, které poskytují kvalifikační kurzy a rekvalifikační programy.¹⁶

1.3 Trestní odpovědnost mládeže a soudnictví ve věcech mládeže

1.3.1 Úvod - historie

Počátky samostatného systému justice nad mládeží je možné spojovat s rokem 1899, kdy v USA došlo k založení prvního řádného soudu pro mladistvé. Zvláštní soudy mládeže byly zřizovány téměř ve stejném časovém období po celém území USA, ale také i v Evropě. V Německu byly první zvláštní soudy mládeže zřízeny již v roce 1908, v tehdejším Rakousku-Uhersku v roce 1909 a v Československu 1931. Zřizování

¹⁶ Zoubková, I. – Nikl, J. – Černíková, V. *Kriminalita mládeže*. 1. vyd. Praha: Policejní akademie České republiky Vydavatelství PA ČR, 2001.

zvláštních soudů mládeže jednoznačně posílilo snahu o vyjmutí delikventní mládeže z tehdejších obecných trestněprávních předpisů a postupů.¹⁷

Pojetí československého systému trestní justice nad mládeží bylo vytvořeno zákonem o trestním soudnictví nad mládeží z roku 1931, č. 48 Sb. Zákon vycházel ze zásady, že stát má ohledně mladistvých provinilců ve věku od dovršení čtrnácti let do dovršení osmnácti let jiné úkoly, než ohledně dospělých pachatelů. Dominantní úlohu zde sehrála výchova spolu se snahou ochránit mladistvého před všemi škodlivými vlivy, které by mohly ohrozit jeho další vývoj. Tímto zákonem došlo poprvé v našich podmínkách k samostatnému uzákonění trestního práva mládeže a k vytvoření samostatného trestního systému nad mládeží. V poměru k obecnému trestnímu právu (trestnímu právu dospělých) upravovalo trestní právo mládeže jen určité otázky, zatímco pro ostatní platily obecné trestněprávní předpisy.

Postupem doby však došlo k tomu, že zákon byl bez náhrady zrušen, což znamenalo, že trestněprávní ustanovení upravující problematiku mladistvých byla včleněna do obecných trestněprávních předpisů. Se zrušením zákona souviselo i zrušení specializovaných soudů mládeže a v neposlední řadě i úřadoven pro soudní péči o mládež. Od roku 1950 až do přijetí zákona č. 2181/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže nebylo možno hovořit o samostatném systému justice nad mládeží v naší republice.

Přijetím ZSM se Česká republika znovu přihlásila k myšlence samostatného systému trestní justice nad mládeží a k odkazu prvního zákona o trestním soudnictví nad mládeží z roku 1931. Trestnímu právu mládeže se tak dostává i významného postavení v rámci právní ochrany dětí v České republice.¹⁸

¹⁷ Zezulová, J. *Trestní zákonodárství nad mládeží*. 1. vyd. Brno, 1997. s. 221-222

¹⁸ Schelleová, I. a kol. *Právní postavení mladistvých*, 1. vyd, Praha 2004. s. 36-42

1.3.2 Obecná charakteristika úpravy v zákoně č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže vznikl jako reakce na dosud absentující samostatnou právní úpravu trestní odpovědnosti, trestání a řízení v trestních věcech mládeže. Vynětí hmotně právních a procesních ustanovení o mladistvých z obecných trestněprávních kodexů je vyjádřením snahy o zásadní změnu v celkovém pojetí zacházení s delikventní mládeží, neboť nejde jen o zvýraznění specifík v oblasti trestání mladistvých. Pro samostatnost právní úpravy dále mluví i to, že v obecných trestněprávních předpisech nelze zpravidla zakotvit opatření a postupy, převážně civilněprávní povahy, přijímané vůči dětem mladším patnácti let v případě spáchání činu jinak trestného, neboť do obecných trestněprávních předpisů nepatří. Také lze předpokládat, že samostatným uzákoněním trestního práva mládeže bude zesílen výchovný aspekt těch principů, na kterých je nové uzákonění vytvořeno.¹⁹

1.3.3 Účel zákona

Účel zákona je vymezen zejména z hlediska prevence protiprávní činnosti mládeže, jež je základní skupinou, na kterou je třeba zaměřit pozornost celé justice i společnosti tak, aby každý z této skupiny, kdo se dopustil protiprávního jednání, ať už jde o mladistvého nebo dítě mladší patnácti let, byl projednán podle tohoto zákona, podle svých sil a schopností přispěl k odčinění újmy vzniklé jeho protiprávním jednáním, bylo mu uloženo vhodné a přiměřené opatření a v konečném důsledku našel společenské uplatnění odpovídající jeho schopnostem a rozumovému a mravnímu vývoji.²⁰

1.3.4 Odpovědnost mládeže za protiprávní činy

1.3.4.1 Základy trestní odpovědnosti mladistvých

Zákon zachovává dosavadní věkovou hranici počátku trestní odpovědnosti. Dosavadní věková hranice počátku trestní odpovědnosti je obhajována zejména tím, že

¹⁹ Schelleová, I. a kol. *Právní postavení mladistvých*, 1. vyd, Praha 2004. s. 43

²⁰ Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=4&CT=210&CT1=0>

věk 15 let odpovídá počátku odpovědnosti v oblasti pracovněprávní, jakož i systému základního vzdělávání mládeže.

Z pohledu srovnávacího lze dodat, že ve většině evropských zemích se pohybuje věk počátku trestní odpovědnosti mezi 14-16 lety . Obecně lze konstatovat, že v těch zemích, kde je počátek trestní odpovědnosti nižší, popř. velmi nízký (Velká Británie - 10 let, Severní Irsko - 7 let, Švýcarsko - 7, resp. 15 let, Francie - 13 let, Polsko - 13 let) je příslušnou právní úpravou vytvořen větší prostor pro rozhodování a výchovné působení specializovaných sociálních pracovníků, pedagogů, psychologů a k tomu účelu proškolených dobrovolných spolupracovníků z řad laické veřejnosti než v zemích, kde je sice počátek trestní odpovědnosti posunut výše, avšak rejstřík neformálních opatření používaných vůči dospívajícím není tak bohatý.²¹

ZSM v § 5 odst. 1 stanoví, že mladistvý, který v době spáchání trestného činu nedosáhl takové rozumové a mravní vyspělosti, aby mohl rozpoznat jeho nebezpečnost pro společnost nebo ovládat své jednání, není za tento čin trestně odpovědný.

Dopustí-li se mladistvý činu jinak trestného nebo není-li z jiných zákonných důvodů trestně odpovědný, lze vůči němu použít postupy a opatření uplatňované podle § 5 odst. 2 tohoto zákona u dětí mladších patnácti let.

Koncepce trestní odpovědnosti mladistvých vychází z pojetí trestní odpovědnosti relativní, tzn. že mladiství by měli být za své jednání trestně odpovědní v závislosti na dosaženém stupni mravního a rozumového vývoje, a nikoli pouze pouhým dovršením určitého věkového stupně. Takto konstruovaná trestní odpovědnost je tedy kromě dovršení stanoveného věku v době spáchání trestného činu podmíněná i dosažením určité míry duševní a mravní vyspělosti.

Trestní zákon spojuje začátek trestní odpovědnosti u mladistvého s dovršením jeho patnáctého roku věku. V České republice bylo dovršení uvedeného věkového stupně jako dolní věkové hranice trestní odpovědnosti poprvé upraveno trestním zákonem č. 86/1950 Sb. Tímto trestním zákonem došlo na jedné straně ke zvýšení dolní věkové hranice počátku trestní odpovědnosti ze čtrnáctého na patnáctý rok věku, na straně druhé bylo upuštěno od zkoumání dosaženého stupně vývoje mladistvého, jakožto jedné

²¹ Schelleová, I. a kol. *Právní postavení mladistvých*, 1. vyd, Praha 2004. s. 52-53

z podmínek pro vyvození jeho trestní odpovědnosti. Pojetí trestněprávní nauky ohledně způsobu stanovení počátku trestní odpovědnosti po roce 1950 až do přijetí zákona č. 218/2003 Sb. vycházelo z konstrukce trestní odpovědnosti absolutní, která je charakterizována pevnou dolní věkovou hranicí určující její počátek bez ohledu na vypělost jedince, resp. na dosažený stupeň mravní a rozumové vypělosti. Dovršení určitého věku v době spáchání trestného činu je jedinou podmínkou trestní odpovědnosti mladistvého.

Podle českého trestního práva začíná trestní odpovědnost jedince až dnem následujícím po dosažení patnácti let. Z pohledu platné teorie trestního práva hmotného je třeba zdůraznit, že pro vyvození trestní odpovědnosti je klíčový matrikový věk, tedy věk počítaný od data narození, uvedeného v matrice. Vedle tohoto věku je třeba zmínit i mentální věk, který vyjadřuje celkovou vypělost jedince, tzn. jeho biologickou, psychickou a sociální úroveň, jež podmiňuje rozpoznávací a určovací schopnost pachatele. Předpokládá se, že ve věku patnácti let je již jedinec mentálně a psychicky natolik vypělý, aby mohl chápat význam a důsledky svých skutků a byl schopen podle tohoto rozpoznání usměrňovat své jednání.²²

Trestný čin spáchaný mladistvým se nazývá provinění podle § 6 ZSM. Provinění je tedy formou delikvence mladistvých, korespondující trestným činům dospělých osob. Provinění je chápáno jako speciální a jediný, dále nekategorizovaný trestněprávní delikt, jehož pachatel je pouze mladistvý.

Zákonem v § 7 jsou dále upraveny odlišnosti důvodů zániku trestnosti u mladistvých s ohledem na specifika této věkové skupiny, a to jednak z důvodů účinné lítosti a jednak pro promlčení trestního stíhání. Zákon v § 8 dále odlišně upravuje od trestního zákona i promlčecí doby u provinění.

1.3.4.2 Odpovědnost dítěte mladšího patnácti let

Dítě mladší patnácti let není trestně odpovědné. Dopustí-li se však dítě mladší než patnáct let činu jinak trestného, učiní soud pro mládež opatření potřebná k jeho nápravě, která jsou dohled probačního úředníka, zařazení do terapeutického, psychologického

²² Schelleová, I. a kol. *Právní postavení mladistvých*, 1. vyd, Praha 2004. s. 54-55.

nebo jiného vhodného výchovného programu ve středisku výchovné péče nebo ochrannou výchovu. Jednání dítěte mladšího než patnáct let, které je jiným protiprávním činem, se posuzuje a projednává podle obecných předpisů.²³

Reakce společnosti na závadové jednání osob, které nejsou s ohledem na svůj nízký věk trestně odpovědné, patří v poslední době k mediálně sledovaným tématům. Sdělovací prostředky sledují spíše závažné činy jinak trestné spáchané dětmi mladšími patnácti let a reakci na ně. Součástí ZSM je hlava III. upravující řízení ve věcech dětí mladších patnácti let. Z této právní úpravy vyplývá, že je dán společenský zájem, aby bylo reagováno na závažnější protispolečenská jednání osob mladších patnácti let. Na takováto závažnější protispolečenská jednání státní zastupitelství reaguje tím, že dítě mladší patnácti let, které spáchá čin jinak trestný, postaví před soud.²⁴

1.3.5 Řízení v trestních věcech mladistvých

Řízením ve věcech mladistvých se rozumí veškeré řízení prováděné podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže a tam, kde tento zákon nemá zvláštní ustanovení podle trestního řádu.

Za úkony řízení ve věcech mladistvých je třeba považovat všechny úkony vykonávané policejními orgány, státními zástupci a soudy pro mládež, a to podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže ve spojení s trestním řádem a na jeho základě, přičemž nezáleží na stadiu trestního řízení, ve kterém jsou prováděny.

Jsou to, úkony prováděné v přípravném řízení, a to jak před zahájením trestního stíhání včetně neodkladných a neopakovatelných úkonů, tak i ve vyšetřování např. zahájení trestního stíhání, výslech obviněného, výslech svědka, výslech znalce, rekonstrukce, domovní prohlídka, rozhodnutí o zastavení trestního stíhání, rozhodnutí o přerušení trestního stíhání, rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání, narovnání či odstoupení od trestního stíhání v přípravném řízení, obžaloba apod. Včetně úkonů soudce pro mládež v přípravném řízení např. rozhodnutí o vazbě, včetně

²³ Schelleová, I. a kol. *Právní postavení mladistvých*, 1. vyd, Praha 2004. s. 59.

²⁴ Šabata, K. Státní zastupitelství a opatření vůči dětem mladším patnácti let. *Státní zastupitelství*. 2005, roč., č. 7-8, s. 17

rozhodnutí o náhradě vazby, vydání příkazu k zatčení, rozhodnutí o zadržené osobě, příkaz k osobní, domovní prohlídce nebo k prohlídce jiných prostor a pozemků, příkaz k odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu atd. Dále se jedná o úkony prováděné v řízení před soudem pro mládež, přičemž nezáleží na tom, zda jde o úkony před právní mocí rozhodnutí nebo po ní, např. neveřejné (veřejné) zasedání o předběžném projednání obžaloby, hlavní líčení, rozhodnutí samosoudce o vrácení věci státnímu zástupci k došetření nebo o odmítnutí návrhu na potrestání, veřejné zasedání o odvolání, veřejné zasedání o návrhu na povolení obnovy řízení atd., a to i včetně úkonů ve vykonávacím řízení, např. nařízení výkonu trestního opatření, rozhodnutí odkladu výkonu trestního opatření, rozhodnutí o započítání vazby a trestního opatření, veřejné zasedání o podmíněném propuštění a dále úkony prováděné při zahlazování odsouzení mladistvých, úkony prováděné při udělování milosti a použití amnestie u mladistvého a úkony prováděné v rámci právního styku s cizinou v trestních věcí.

Osobou zúčastněnou na úkonu je každá osoba, která je podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže a v návaznosti na něj i podle trestního řádu oprávněna nebo povinna se úkonu řízení ve věcech mladistvých zúčastnit, nebo jíž se takový úkon dotýká. Těmito osobami jsou např. strany (mladistvý, zúčastněná osoba, poškozený, v řízení před soudem i státní zástupce) a osoby jim na roveň postavené, zákonný zástupce mladistvého, zúčastněné osoby nebo poškozeného, obhájce mladistvého, zmocněnec zúčastněné osoby nebo poškozeného, svědek, znalec, tlumočník, zástupce orgánu sociálně-právní ochrany dětí a další osoby např. příbuzní mladistvého v pokolení přímém, jeho sourozenci, manžel nebo druh, úředníci probační a mediační služby, zástupce školy nebo výchovného zařízení nebo osoby, které předkládají, vydávají nebo jim je odnímána věc důležitá pro trestní řízení.

Úkony řízení ve věcech mladistvých provádějí zpravidla policejní orgány určené k úkonům v trestních věcech mladistvých osob, státní zástupci specializovaní na věci mládeže, soudci předsedové senátu, samosoudci soudu pro mládež a podílejí se na nich i přisedící soudu pro mládež.

Projednáváním provinění, kterých s dopustili mladiství se sleduje, aby se na toho, kdo se takového činu dopustil, užilo opatření, které účinně přispěje k tomu, aby se

nadále páchání provinění zdržel a našel si společenské uplatnění odpovídající jeho schopnostem, rozumovému vývoji a podle svých sil a schopností přispěl k odčinění újmy vzniklé jeho proviněním, přičemž řízení musí být vedeno tak, aby přispívalo k předcházení a zamezování páchání protiprávních činů.

Výchovné působení řízení na mladistvé musí být vedeno v duchu důsledného zachovávání zákonů a pravidel občanského soužití i čestného plnění povinností ke státu a společnosti. Výchovně v tomto smyslu má především působit vlastní řízení v trestních věcech mladistvých zejména hlavní líčení, které má k tomu dostatečně vhodné podmínky. Možnost výchovného působení je zesílena zejména v těch případech, kdy dojde ke spolupráci se zájmovými sdruženími občanů. Nejen na mladistvého, ale i na ostatní členy sdružení nepochybně taková spolupráce ať už v jakékoli formě výchovně působí.

I když sám způsob provedení řízení v trestních věcech mladistvých má podstatný význam pro jeho výchovné působení, je třeba dále zdůraznit zásadní význam rozhodnutí, zvláště rozsudku, pro takové výchovné působení. Rozhodnutí musí totiž vycházet z náležitě zjištěného skutkového stavu věci, správně použít na zjištěný skutek platné ustanovení zákona a musí tedy být logickým a nutným důsledkem provedeného řízení. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže a ve spojení s ním i trestní řád svými konkrétními ustanoveními zajišťuje, aby tyto okolnosti z rozhodnutí vyplývaly a aby i jeho odůvodnění bylo jasné a srozumitelné. Jenom takové rozhodnutí může totiž působit výchovně na pachatele trestného činu i ostatní občany.

Všechny tyto okolnosti je třeba chápat v jejich vzájemné souvislosti, neboť mají společně přispět k co nejúčinnějšímu omezování kriminality mladistvých, jako jednomu z nejzávažnějších negativních jevů ve společnosti.²⁵

V rámci snahy o posílení výchovného vlivu řízení na osobu mladistvého a rozšíření alternativních postupů uplatňovaným vůči mladistvým ZSM zakotvil do českého trestní práva nový druh odklonu označovaný jako odstoupení od trestního stíhání, který je určen speciálně pro mladistvé obviněné. Vedle toho zákon stanovil také některé další

²⁵ Šámal, P. – a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže*. Komentář. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2004. s. 438-441

podmínky pro uplatňování odklonů upravených trestním řádem pro řízení ve věcech mladistvých.

Právní úprava zvláštních způsobů řízení proti mladistvým uvedená v § 69 ZSM obsahuje výčet těchto zvláštních druhů řízení, které lze ve věcech mladistvých použít - podmíněné zastavení trestního stíhání, narovnání a odstoupení od trestního stíhání.

Odstoupení od trestního stíhání lze aplikovat jen v řízení proti mladistvým, ale významný rozdíl je i v důsledcích pro obviněného. Odstoupení od trestního stíhání totiž postrádá určité sankční prvky, které jsou spojeny s podmíněným zastavením trestního stíhání (sledování obviněného v průběhu zkušební doby) a s narovnáním (zaplacení peněžité částky k obecně prospěšným účelům). ZSM vyžaduje splnění pěti základních podmínek pro rozhodnutí o odstoupení od trestního stíhání:

- jde o provinění, na které trestní zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje tři léta,
- neexistuje žádný veřejný zájem na dalším stíhání mladistvého,
- orgán rozhodující o odstoupení od trestního stíhání přihlíží k nebezpečnosti provinění pro společnost a k osobě mladistvého,
- trestní stíhání není účelné,
- potrestání není nutné k odvracení mladistvého od páčání dalších provinění.

ZSM v § 70 odst. 3 uvádí další podmínky, za kterých je možné odstoupit od trestního stíhání mladistvého. Jde tedy o podmínky fakultativní, jejichž naplnění může být jedním z faktorů odůvodňujících závěr, že byly splněny výše uvedené obligatorní podmínky pro odstoupení od trestního stíhání.. Tak lze odstoupit od trestního stíhání zejména tehdy, když mladistvý úspěšně vykonal vhodný probační program, byla úplně či alespoň částečně nahrazena škoda způsobená proviněním a poškozený s takovým odškodněním souhlasil, anebo bylo mladistvému vysloveno napomenutí s výstrahou a takové řešení lze považovat z hlediska účelu řízení za dostatečné.²⁶

²⁶ Ščerba, F. K právní úpravě odklonů uplatňovaných v řízení proti mladistvým. *Trestní právo*. 2005, roč. 10, č. 4, s.18-19

1.3.6 Opatření ukládaná mladistvým

Rozdíly mladistvých a dospělých pachatelů, které vyplývají obecně z nezralosti a nižší rozumové a mravní vyspělosti, odůvodňují nejen zvláštní úpravu podmínek vzniku trestní odpovědnosti mladistvých pachatelů, ale také zvláštní úpravu při řešení důsledků deliktu spáchaného mladistvým. Základním předpokladem pro takovou úpravu je skutečnost, že u mladistvých obecně existuje větší možnost, že se podaří jeho výchovu a budoucí život včas nasměrovat tak, aby se taková osoba v budoucnu již trestní činnosti vyvarovala.²⁷

1.3.6.1 Účel opatření

Účelem opatření vůči mladistvému je podle § 9 ZSM především vytvoření podmínek pro sociální a duševní rozvoj mladistvého, se zřetelem na jeho dosažený stupeň rozumového a mravního vývoje, osobním vlastnostem, rodinnou výchovu a prostředí mladistvého, z něhož pochází, dále pak jeho ochrana před škodlivými vlivy a předcházení dalšímu páčání provinění.

1.3.6.2 Druhy opatření

Mladistvému lze uložit pouze výchovná, ochranná a trestní opatření:

a) výchovná opatření

Výchovná opatření v systému sankcí pro mladistvé představují nejmírnější druh sankcí. Výchovná opatření u mladistvého mají mimo obecného účelu opatření navíc ještě usměrňovat způsob jeho života a tím zajišťovat a podporovat jeho výchovu. Dovoluje-li to povaha výchovných opatření, je možné použít vůči mladistvému výchovného opatření při upuštění o uložení trestního opatření i vedle uloženého trestního opatření nebo v souvislosti s odklonem od trestního stíhání. Výchovná opatření ukládá soud pro mládež a v přípravném řízení státní zástupce. Výchovná opatření je možné uložit také v průběhu trestního řízení, tedy před zahájením trestního stíhání. Pak je možné výchovná opatření uložit kdykoli, až do pravomocného rozhodnutí věci. Výchovné opatření lze uložit zásadně bez souhlasu mladistvého.

²⁷ Ščerba, F. Sankcionování mladistvých. *Kriminalistika*. č.2. 2005, s.135

Souhlas se vyžaduje vždy k účasti mladistvého na uloženém probačním programu a dále vždy je-li výchovné opatření uloženo již v průběhu trestního řízení před rozhodnutím soudu pro mládež o vině mladistvého. Výchovná opatření lze uložit nejdéle na dobu současně stanovené zkušební doby u podmíněného odsouzení nebo podmíněného odložení peněžitého opatření. Pokud jsou ukládána samostatně nebo vedle jiného ochranného nebo trestního opatření, lze je uložit nejdéle na dobu tři let.

Výchovnými opatřeními jsou dohled probačního úředníka, probační program, výchovné povinnosti, výchovná omezení a napomenutí s výstrahou.²⁸

- dohled probačního úředníka - dohled je pravidelný osobní kontakt mladistvého s úředníkem Probační a mediační služby. Tato pravidelná setkání se konají na středisku PMS v místě bydliště mladistvého. Probační úředník má, ale také právo navštívit svého klienta i doma. Dohled je účinná podpora a pomoc klientovi směřující k tomu, aby vedl řádný život, ale také je i kontrolou dodržování podmínek zkušební doby, které soudce nebo státní zástupce zároveň s dohledem uložil.²⁹ Mladistvý je povinen, spolupracovat s probačním úředníkem takovým způsobem, který mu probační úředník stanoví na základě programu jeho výkonu, dostavovat se k probačnímu úředníkovi ve lhůtách, které mu budou stanoveny, informovat probačního úředníka o svém pobytu, zaměstnání, dodržování uložených přiměřených omezení nebo povinností určených probačním úředníkem, nebránit probačnímu úředníkovi při vstupu do obydlí.

- probační program - uložit ho lze jen se souhlasem mladistvého, probačním programem se rozumí zejména program sociálního výcviku, psychologického poradenství, program zahrnující obecně prospěšnou činnost, terapeutický program, vzdělávací, doškolovací, rekvalifikační nebo jiný vhodný program k rozvíjení sociálních dovedností a osobnosti mladistvého, a to s různým režimem omezení v běžném způsobu života, který směřuje k tomu, aby se mladistvý vyhnul chování, které by bylo v rozporu se zákonem, a k podpoře jeho vhodného sociálního zázemí a k urovnání vztahů mezi ním a poškozeným. Probační program

²⁸ Jelínek, J. – Melicharová, D. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže s poznámkami a judikaturou*. 1. vyd. Praha: Linde, 2004. s. 34

²⁹ Probační dohled[online]. [cit. 15. března 2007]. Dostupné z:

<http://www.pmscr.cz/download/Informacni__letak_-_PROBACNI_DOHLED.pdf>

schvaluje ministr spravedlnosti a zapisuje se do seznamu probačních programů vedeného Ministerstvem spravedlnosti (§ 17 ZSM).

- výchovné povinnosti – soud pro mládež a v přípravném řízení státní zástupce může mladistvému uložit výchovnou povinnost, aby např. (bydlel s rodičem nebo s jiným dospělým, který je odpovědný za jeho výchovu, zaplatil jednorázově nebo ve splátkách přiměřenou peněžitou částku, vykonal bezplatně ve volném čase společensky prospěšnou činnost, usiloval o vyrovnání s poškozeným, nahradil podle svých sil škodu způsobenou proviněním nebo jinak přispěl k odstranění následku provinění, podrobil se léčení závislosti na návykových látkách, podrobil se ve svém volném čase vhodnému programu sociálního výcviku, psychologického poradenství, terapeutickému programu, vzdělávacímu, doškolovacímu, rekvalifikačnímu nebo jinému vhodnému programu k rozvíjení sociálních dovedností a osobnosti mladistvého, který není probačním programem) (§ 18 ZSM).

- výchovná omezení – soud pro mládež a v přípravném řízení státní zástupce může mladistvému uložit výchovné omezení, aby např. (nenavštěvoval určitá zařízení, akce nebo jiné pro mladistvého nevhodné prostředí, nestýkal se s určitými osobami, nezdržoval se na určitém místě, neužíval návykové látky, nepřechoval předměty, které by mohly sloužit k páčání dalších provinění, neúčastnil se hazardních her, sázek a hraní na výherních hracích přístrojích, neměnil bez předchozího nahlášení probačnímu úředníkovi místo svého pobytu a místo svého zaměstnání) (§ 19 ZSM).

- napomenutí s výstrahou - podstatou tohoto opatření je výtka adresována mladistvému za přítomnosti jeho zákonného zástupce, zákon o soudnictví ve věcech mládeže nevymezuje důvody nebo případy, kdy má soud pro mládež nebo v přípravném řízení státní zástupce toto výchovné opatření uložit. Samostatně se toto opatření ukládá u deliktů s menší společenskou nebezpečností a vůči pachatelům, u kterých je pravděpodobné, že splní svůj účel (§ 20 ZSM).

b) ochranná opatření

Ochranná opatření jsou jedním z druhů trestně právních sankcí. Jejich účelem a cílem je stejně jako u trestů zajistit ochranu společnosti, avšak specifickým způsobem, který je od trestů odlišuje.

Ochranná opatření jsou určitou újmou a omezením osobní svobody a práv toho komu jsou ukládána. I když účel ochranných opatření není v trestním zákoně výslovně vyjádřen, lze říci, že aplikací a výkonem ochranných opatření se sleduje především prevence, tedy odstranění nebo alespoň snížení nebezpečí dalšího porušení nebo ohrožení zájmů chráněných trestním zákonem, ale také izolace a léčba osob nepřičetných, resp. zmenšeně přičetných. Ochranná opatření neobsahují morální odsouzení činu a proto mohou být na rozdíl od trestu uložena i osobě, která nebyla uznána vinnou trestným činem, při jejich ukládání se neuplatňuje zásada úměrnosti mezi stupněm nebezpečnosti činu a výběrem druhu sankce.

Výkon těchto opatření se nepromlčuje, tato opatření se nezahlazují ani nemohou být prominuta cestou milosti. Ochranná opatření zásadně trvají tak dlouho, dokud to vyžaduje jejich účel. Potřeba dalšího trvání ochranných opatření je kontrolována soudem.

Z ochranných opatření upravuje ZSM v § 21, ochrannou výchovu, ochranné léčení a zabrání věci.³⁰

▪ ochrannou výchovu – může soud pro mládež mladistvému uložit tehdy, pokud o výchovu mladistvého není náležitě postaráno a nedostatek řádné výchovy nelze odstranit v jeho vlastní rodině nebo v rodině, v níž žije, dosavadní výchova mladistvého byla zanedbána, nebo prostředí, v němž mladistvý žije, neposkytuje záruku jeho náležité výchovy a nepostačuje uložení výchovných opatření. Ochranná výchova potrvá, dokud to vyžaduje její účel, nejdéle však do dovršení osmnáctého roku věku mladistvého, vyžaduje-li to zájem mladistvého, může soud pro mládež ochrannou výchovu prodloužit do dovršení devatenáctého roku věku.

³⁰ Jelínek, J. – Melicharová, D. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže s poznámkami a judikaturou*. 1. vyd. Praha: Linde, 2004. s.41

Není-li možné ochrannou výchovu ihned vykonat, nařídí soud pro mládež do doby jejího zahájení dohled probačního úředníka. Od výkonu ochranné výchovy soud pro mládež upustí, pominou-li před jejím započítáním důvody, pro něž byla uložena (§ 22 ZSM).

- ochranné léčení (§ 72 TrZ)
- zabrání věci (§ 73 TrZ)

Ochranné léčení a zabránění věci jsou v zákoně o soudnictví ve věcech mládeže pouze zmíněny a ohledně jejich uložení platí obecná právní úprava obsažená v trestním zákoně (č. 140/1961 Sb.)

c) trestní opatření

Trestní opatření jsou nejpřísnějším druhem sankce, které lze mladistvým pachatelům ukládat. Vůči výchovným a ochranným opatřením jsou sankcí pomocnou. Podle zásady obsažené v § 3 odst. 2 ZSM lze použití trestních opatření pouze na situace, kdy zvláštní způsoby řízení a opatření, zejména ty, které obnovují narušené sociální vztahy a přispívají k předcházení protiprávním činům, by zřejmě nevedly k dosažení účelu zákona o soudnictví ve věcech mládeže i ve vztahu k trestním opatřením platí, že pokud zákon o soudnictví ve věcech mládeže nestanoví jinak použije se úprava platná pro výměru a ukládání trestů zakotvená v trestním zákoně.³¹

Mezi nejčastěji navrhovaná trestní opatření patří obecně prospěšné práce, podmíněné odnětí svobody odložené na zkušební dobu, případně odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu s dohledem. Ostatní druhy trestních opatření jsou ukládány pouze sporadicky nebo nejsou navrhovány a ukládány vůbec.

Trestní opatření jsou soudem ukládána zpravidla v souladu s návrhy státních zástupců. V případě výraznějších diferencí mezi navrhovaným a uloženým trestním opatřením je přistupováno k uplatnění opravného prostředku.³²

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže obsahuje také několik možností i pro rozhodnutí o upuštění od uložení trestního opatření. Tyto možnosti jsou velmi široké, protože soud pro mládež může upustit od uložení trestního opatření také tehdy, když

³¹ Ščerba, F. Sankcionování mladistvých. *Kriminalistika*. 2005, s. 138.

³² Zezulová, J. – Růžička, M. Aktuální problémy zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže. *Státní zastupitelství*. 2005, roč., č. 7-8, s. 12.

usoudí, že k dosažení účelu zákona není třeba uložit trestní opatření a namísto toho uloží opatření ochranné či výchovné.³³

Za spáchané provinění může soud pro mládež mladistvému uložit pouze tato trestní opatření:

- Obecně prospěšné práce (OPP) – soud může uložit toto trestní opatření mladistvému, pokud horní hranice za spáchané provinění nepřevyšuje polovinu horní hranice stanovené v trestním zákoně v § 45, kde horní hranice za spáchaný trestný čin nepřevyšuje pět let. OPP lze mladistvému uložit v rozsahu 50 – 200 hodin. OPP je nutno odpracovat osobně, bezplatně, ve svém volném čase, nejpozději ve lhůtě jednoho roku od převzetí usnesení o konkrétním místě výkonu trestu. Místem pro výkon trestu OPP může být městský úřad, obecní úřad, státní nebo jiná obecně prospěšná, nezisková organizace. Soud pro mládež může mladistvému vedle trestního opatření OPP uložit i vhodná výchovná opatření.³⁴

- Peněžité opatření - soud pro mládež může mladistvému uložit peněžité opatření ve výměře od 1000 Kč do 500 000 Kč, jestliže mladiství úmyslnou trestnou činností získal nebo se snažil získat majetkový prospěch. Soud pro mládež může vedle peněžitého opatření uložit i vhodná výchovná opatření. U mladistvého, který je výdělečně činný, lze peněžité opatření stanovit také formou denní sazby s přihlédnutím k jeho dennímu výdělku, a to ve výši od 100 Kč do 1000 Kč na den na dobu 5 až 500 dnů. Současně soud pro mládež stanoví celkovou výši peněžitého opatření a způsob jeho splácení. Pokud by nebylo peněžité opatření ve stanovené lhůtě vykonáno, stanoví soud pro mládež náhradní trestní opatření odnětí svobody až na jeden rok. Náhradní trestní opatření nesmí však ani spolu s uloženým odnětím svobody přesahovat horní hranici trestní sazby, která je (podle § 31 odst. 1 ZSM) stanovena na pět let. Soud pro mládež může po právní moci rozhodnutí o uložení peněžitého opatření rozhodnout po vyjádření mladistvého, že jeho zaplacení nebo nevykonaný zbytek bude nahrazen tím, že mladistvý odsouzený vykoná obecně prospěšnou činnost v rámci probačního programu pro tento účel zřízeného (§ 27 ZSM).

³³ Ščerba, F. Sankcionování mladistvých. *Kriminalistika*. 2005. s. 138.

³⁴ Obecně prospěšné práce [online]. [cit. 15. března 2007]. Dostupné z: <http://www.pmscr.cz/download/Informacni__letak_-_OPP.pdf

▪ Peněžité opatření s podmíněným odkladem výkonu - soud pro mládež může podmíněně odložit výkon peněžitého opatření pokud vzhledem k osobě mladistvého, zejména s přihlédnutím k jeho dosavadnímu životu a prostředí, ve kterém žije a pracuje, a k okolnostem případu, má důvodně za to, že účelu trestního opatření bude dosaženo i bez jeho výkonu nebo jestliže přijme záruku za nápravu mladistvého a vzhledem k výchovném vlivu toho, kdo záruku nabídl, má důvodně za to, že účelu trestního opatření bude dosaženo i bez jeho výkonu. Povolení podmíněného odložení výkonu peněžitého opatření se netýká výkonu ostatních trestních opatření uložených vedle tohoto trestního opatření, pokud není v rozsudku stanoveno jinak (§ 28 ZSM).

▪ Propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty soud může uložit opatření propadnutí věci, se kterou došlo ke spáchání provinění, která byla na spáchání provinění určena nebo kterou pachatel získal proviněním nebo jako odměnu za něj. Toto opatření může soud uložit pouze v případě, že věc patří pachateli. Vlastníkem propadlé věci se stává stát. Na pachatele, kterému bylo uloženo toto opatření, se hledí, jako by nebyl odsouzen (§ 55 odst. 6 TrZ).

▪ Zákaz činnosti – zákaz činnosti je možné uložit mladistvému jen tehdy, když to není a překážku v jeho přípravě na budoucí povolání, přičemž horní hranice sazby tohoto trestního opatření nesmí převyšovat pět let (§ 26 odst. 2 ZSM).

▪ Vyhoštění – při ukládání vyhoštění musí soud přihlédnout také k osobním a rodinným poměrům mladistvého a musí dbát na to, aby mladistvý nebyl vydán nebezpečí zpustnutí. Vyhoštění soud ukládá v rozpětí od jednoho roku do pěti let (§ 26 odst. 3 ZSM).

▪ Podmíněné odsouzení a podmíněné odsouzení s dohledem – Podmíněné odsouzení je druh trestní sankce, v níž se trestní opatření odnětí svobody podmíněně nahrazuje jiným opatřením. Podstata podmíněného odsouzení spočívá v tom, že soud sice vynese odsuzující rozsudek a uloží trestní opatření odnětí svobody, ale jeho výkon odloží pod podmínkou, že se odsouzený bude během zkušební doby řádně chovat a vyhoví uloženým omezením. Zkušební doba může činit jeden rok až tři léta. Na kontrole během zkušební doby se podílí Probační a mediační služba. Zkušební dobu lze zostřit uložením některého z výchovných opatření, kterými jsou dohled probačního

úředníka, probační program, výchovná omezení, výchovné povinnosti a napomenutí s výstrahou. Typické může být stanovení výchovných omezení. Omezení mohou mít formu zákazů určitého chování, například zákaz požívat alkoholické nápoje (§ 33 ZSM).

Odnětí svobody (§ 31 ZSM) – Základní rozdíl trestního opatření odnětí svobody oproti trestu odnětí svobody, spočívá v tom, že u mladistvých se trestní sazby odnětí svobody, tj. jeho, dolní i horní hranice, stanovené v trestním zákoně, snižují na polovinu. Zároveň dolní hranice takto, snížené sazby nesmí převyšovat jeden rok, horní hranice pak nesmí převyšovat pět let.

Toto opatření lze uložit pouze tehdy, jestliže by s ohledem na okolnosti případu, osobu mladistvého, předchozí použitá opatření uložení jiného trestního opatření zjevně nepostačovala k dosažení účelu ZSM.

Uložit přísnější opatření odnětí svobody lze pouze v jediném případě, a to když mladistvý spáchá provinění, za které trestní zákon ve zvláštní části umožňuje uložit výjimečný trest a zároveň stupeň nebezpečnosti tohoto provinění pro společnost je mimořádně vysoký vzhledem k zvlášť zavrženíhodnému způsobu provedení činu nebo k zvlášť zavrženíhodné pohnutce nebo k zvlášť těžkému a těžko napravitelnému následku.³⁵

1.3.7 Vazba mladistvých

Do konce roku 2003 byla vazba mladistvých předmětem úpravy podle trestního řádu. Podle této úpravy mohl být mladistvý vzat do vazby, pokud byly dány vazební důvody, a tehdy, pokud nešlo účelu vazby dosáhnout jinak. Cílem bylo odstranit z trestního řízení proti mladistvým vše, co by mohlo být na újmu jeho výchovnému účelu.

V úvahu přicházela i řada možností náhrady vazby. Patří sem především nahrazení vazby zárukou nebo slibem. Byl-li dán důvod vazby připadá v úvahu nahrazení vazby peněžitou zárukou. Vazbu bylo možno také nahradit, ponecháním mladistvého v péči rodičů či jiných zákonných zástupců, případně výchovného zařízení, jestliže takové

³⁵ Ščerba, F. Sankcionování mladistvých. *Kriminalistika*. 2005. s. 141.

prostředí skýtalo bezpečnou záruku, že mladistvý nepodnikne nic, co by bylo v rozporu s účelem vazby nebo umístěním mladistvého do výchovného ústavu.³⁶

ZSM v § 46- § 51 poskytuje mnohem komplexnější úpravu nejen vazby, ale vůbec zajištění osoby mladistvého pro účely trestního řízení.

Mladistvý může být vzat do vazby jedině tehdy, nelze-li účelu vazby dosáhnout jinak. O zadržení, zatčení nebo vzetí do vazby mladistvého je třeba bez zbytečného odkladu informovat jeho zákonného zástupce, jeho zaměstnavatele, příslušné středisko Probační a mediační služby a příslušný orgán Sociálně - právní ochrany dětí. Jde-li o mladistvého, kterému byla uložena ochranná výchova, vyrozumí se o tom výchovné zařízení, ve kterém vykonává ochrannou výchovu.

Mladiství se umísťují do cel odděleně od ostatních obviněných. Umístit mladistvého do cely společně s dospělými obviněnými je možné pouze ve výjimečných případech. Mladistvý má právo na přijetí návštěvy ve věznici jednou za týden. Kázeňský trest, který zakazuje nákup potravin a věci osobní potřeby nesmí přesáhnout u mladistvého dobu jednoho týdne. Také kázeňský trest umístění do samovazby lze uložit mladistvému nejdéle na dobu pěti dní, ale při uložení tohoto trestu smí obviněný mladistvý přijímat a odesílat korespondenci a je mu dovoleno čtení denního tisku a knih. Doba výkonu kázeňského trestu umístění do samovazby se započítává do doby rozhodné pro vznik nároku na přijetí návštěvy. Mladistvému je umožněno jedenkrát za dva měsíce přijmout balíček s potravinami a věcmi osobní potřeby o hmotnosti 5 kg. Mladistvému, který má plnit povinnou školní docházku, věznice zabezpečí její plnění.³⁷

Použití institutu vazby v trestních věcech mladistvých je z tohoto pohledu opatřením zcela výjimečným. V § 49 ZSM je uvedeno, že vazbu mladistvého lze nahradit zárukou, dohledem, slibem nebo jeho umístěním v péči důvěryhodné osoby. Vazbu mladistvého lze také nahradit peněžitou zárukou. Tato opatření jsou pojímána tak, že by měla být využívána přednostně. Státní zástupce v přípravném řízení oproti zásadám, které platí u dospělých obviněných, kde podává i v těchto případech návrh na vzetí do vazby a vyjadřuje se pouze k možnosti nahradit vazbu odpovídajícím jiným

³⁶ Šoukal, J.-Drápal, D.-Lukovský, Z. *Řízení a rozhodování v trestních věcech mladistvých*. 1. vyd. Praha: IFEC, 2000. s. 35-36

³⁷ § 26 zákona č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby

opatřením může soudu předložit i návrh na to, aby vazba byla u mladistvého nahrazena některým z opatření, pokud shledá pro jejich uplatnění důvod a svůj návrh také náležitě odůvodní. Pokud mladistvý nebo jiná osoba učiní návrh na přijetí některého opatření nahrazujícího vazbu až po podání návrhu na vzetí do vazby státním zástupcem může být učiněn příslušný návrh dodatečně.

Byl-li mladistvý vzat soudcem okresního soudu pro mládež do vazby, pak je nejen státní zástupce, ale všechny orgány činné v trestním řízení (a to nikoli jen v přípravném řízení, ale i ve stadiu projednání před soudem), povinen zkoumat nejen to, zda důvody vazby trvají nebo se nezměnily; pomine-li důvod vazby, musí být mladistvý propuštěn z vazby na svobodu, ale i to, zda nelze další výkon vazby nahradit u mladistvého jiným opatřením. Jakmile bude zajištěno takové náhradní opatření, musí být mladistvý bez zbytečného odkladu propuštěn z vazby. Orgány činné podle tohoto zákona přitom postupují v součinnosti s Probační a mediační službou a s příslušným orgánem sociálně-právní ochrany dětí.³⁸

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže, také upravuje nový institut náhrady vazby mladistvého jeho umístěním v péči důvěryhodné osoby podle § 50. Mladistvý, u něhož jsou dány důvody vazby, může být místo vzetí do vazby svěřen do péče důvěryhodné osoby, jestliže:

a) je taková osoba ochotná a schopná se ujmout péče o něho a dohledu nad ním, písemně se zaváže, že bude o mladistvého pečovat a převezme odpovědnost za to, že se mladistvý na předvolání dostaví k orgánu činnému podle tohoto zákona a splní i další podmínky, které určí soud a

b) mladistvý souhlasí s tím, že bude svěřen do její péče, a písemně se zaváže, že se bude chovat podle dohodnutých podmínek a splní i další podmínky stanovené soudem pro mládež.

Neplní-li důvěryhodná osoba nebo mladistvý své závazky uvedené výše, rozhodne orgán rozhodující o vazbě na návrh mladistvého, důvěryhodné osoby, v jejíž péči se mladistvý nalézá, nebo i bez návrhu, že:

³⁸ Růžička, M. - Zezulová, J. *Zadržení a vazba v českém trestním procesu*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2004. s. 553

a) tuto osobu i mladistvého zproští závazků a

b) současně určí jinou důvěryhodnou osobu nebo přijme jiné opatření nahrazující vazbu, anebo není-li to možné, rozhodne o vazbě nebo vydá příkaz k zatčení mladistvého.

Vazba v řízení ve věcech mladistvých nesmí trvat déle než dva měsíce, a jde-li o zvlášť závažné provinění, nesmí trvat déle než šest měsíců. Po uplynutí této doby může být vazba výjimečně prodloužena až o další dva měsíce a v řízení o zvlášť závažném provinění až o dalších šest měsíců, pokud nebylo možné pro obtížnost věci nebo z jiných závažných důvodů trestní stíhání v této lhůtě skončit a propuštěním mladistvého na svobodu hrozí, že bude zmařeno nebo podstatně ztíženo dosažení účelu trestního stíhání. K takovému prodloužení může dojít pouze jednou v přípravném řízení a jednou v řízení před soudem pro mládež.

O prodloužení lhůty vazby v přípravném řízení rozhoduje soudce okresního soudu pro mládež na návrh státního zástupce. Návrh na prodloužení lhůty vazby je povinen doručit státní zástupce tomuto soudu nejpozději 15 dnů před skončením lhůty. Stejně je povinen postupovat i tehdy, jestliže v době kratší než 15 dnů před skončením vazební lhůty podá obžalobu.

O prodloužení vazby v řízení před soudem rozhoduje soudce soudu pro mládež nadřízeného soudu pro mládež, který je příslušný věc projednat nebo který již věc projednává. Návrh na prodloužení lhůty vazby je povinen předseda senátu doručit nadřízenému soudu pro nejpozději 15 dnů před skončením lhůty podle § 47 odst. 1,2,3 ZSM.

Obviněný mladistvý má kdykoliv právo žádat o propuštění na svobodu. O takové žádosti musí soud neodkladně, nejpozději do pěti pracovních dnů, rozhodnout. Byla-li žádost zamítnuta může ji obviněný, neuvede-li v ní jiné důvody, opakovat až po uplynutí čtrnácti dnů od právní moci rozhodnutí (§ 72 odst. 3 TrZ).

Po propuštění mladistvého z vazby a to obecně ve všech případech, kdy bylo nutno nebo možno, takto postupovat, a to i v případě přijetí některého opatření nahrazujícího vazbu lze nařídit dohled probačního úředníka nad mladistvým, který může trvat až do skončení trestního stíhání. Tato úprava má usnadnit mladistvému přechod do

normálního života po propuštění z vazby na svobodu; na straně druhé nad mladistvým bude nadále vykonávat jistý druh sociální kontroly.³⁹

Vazba na rozdíl od trestu odnětí svobody není a nemůže být trestem. Je procesním úkonem zajišťujícím osobu obviněného pro účely trestního řízení a výkonu opatření. Tímto zajišťovacím opatřením je sledováno zabránění možnému maření trestního stíhání, popř. pokračování v trestné činnosti. Obviněný je po zákonem stanovenou dobu zadržován v prostoru vazební věznice a je s ním zacházeno tak, aby se zamezilo jeho styku s případnými spoluobviněnými nebo svědky. Vazba má s trestem odnětí svobody společný jeden podstatný znak a tím je uvěznění, zbavení člověka osobní svobody.

Podstatnou funkcí vazby je zajistit, aby obviněný byl k dispozici orgánům činným v trestním řízení. Přitom základní požadavek být k dispozici zahrnuje i dosažení a udržování optimálního fyzického a zejména psychického stavu obviněného. Vždyť relativně příznivé duševní rozpoložení a s ním spojená potřebná míra vyladění na setkání s vyšetřovatelem, státním zástupcem, soudcem či obhájcem beze sporu významně přispívají k tomu, aby vyšetřovací a další nezbytné úkony a činnosti mohly být bez zbytečných průtahů řádně realizovány a včas ukončeny.

V praxi se však v této oblasti vyskytují četné obtíže a problémy. Svůj podklad mají především v tom, že vazba v naší zemi je dosud vykonávána převážně v přeplněných vazebních věznicích tradičního typu. V podmínkách celodenního uzavření, bez výraznějších možností zabývat se smysluplnými činnostmi (především prací) mimo cely jsou tak obvinění, nacházející se ve vazbě vystaveni značnému stresu se všemi z toho vyplývajícími negativními důsledky.⁴⁰

Situace uvěznění (ať již jde o vzetí obviněného do vazby nebo nástup odsouzeného do výkonu trestu odnětí svobody) může v životě člověka představovat výrazný stresor. Je tomu tak zejména tehdy, jde-li o první setkání s realitou věznice nebo vazební věznice. Při setkání s vězeňským prostředím může nastat šok z uvěznění způsobený náhlou změnou materiálního i psychosociálního prostředí a subjektivně intenzivně

³⁹ Růžička, M. - Zezulová, J. *Zadržení a vazba v českém trestním procesu*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2004. s. 558

⁴⁰ Hála, J. *Úvod do teorie a praxe vězeňství*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, o.p.s. 2005. s. 45

prožívaný jako ztráta životních jistot. Dochází dále k deprimujícímu zúžení volného prostoru k pohybu a intimitě. S uvězněním bývá spojeno i značné omezení všech druhů podnětů, což je nadměrně stresující zvláště pro mladistvé a mladé dospělé vězně, kteří dnes v mimo vězeňském světě (v příslušných vztažných skupinách) naopak silné a vzrušivé podněty aktivně vyhledávají. Uvězněním je tedy člověk konfrontován s řadou problémů vyplývajících ze ztráty svobody, majetku, postavení, důstojnosti, nezávislosti bezpečnosti i osobních vztahů včetně sexuálních. Téměř veškeré jeho soukromí je zničeno neustálou fyzickou blízkostí dalších (cizích) osob.⁴¹

V pohledu na věznice je třeba se zaměřit na aspekt hygieny. Důležité je zachování somatického a duševního zdraví osob nacházejících se jak ve výkonu vazby, tak i ve výkonu trestu odnětí svobody, zvláště u osob majících problémy s drogami, lze v souvislosti s uvězněním uvažovat o výrazné šanci na zlepšení jejich zdraví. Hlavním cílem zacházení s uvězněnými osobami je rozvíjení jejich smyslu pro odpovědnost a podporu těch postojů a dovedností, které zvyšují šanci na život v zákonnosti po propuštění a na reintegraci do společnosti.

Zdraví i psychiku vězněného člověka významně ovlivňují světelné podmínky. Zde rozhodně současný stav v českých věznicích není uspokojivý. Denní osvětlení, které nejlépe vyhovuje fyziologickým i psychickým potřebám člověka, nelze ve všech věznicích v dostatečné kvalitě a kvantitě vždy zajistit, zvláště ne ve starších, ještě nezrekonstruovaných objektech. Umělé světlo pak jednak nedokáže denní světlo zcela nahradit, nemá jeho proměnlivost, dynamiku ani tak příznivé spektrální složení, jednak nejsou zdroje umělého světla vždy optimálně rozmístěny a využívány. Nekvalitní osvětlení vede k námaze očí s následným svěděním a pálením, k bolestem hlavy a pocitům celkové únavy. Ve vězeňských podmínkách je přitom třeba myslet i na zvyšující se riziko vzniku konfliktních situací, vyhrocených někdy až do mimořádnosti.

Výrazný stresor v dnešním prostředí českých věznic bezesporu představuje hluk. Přitom v hlučných podmínkách je obecně zjišťována podrážděnost v interpersonálních vztazích a zvýšená agresivita. Naopak klid a ticho patří k základním požadavkům

⁴¹ Hála, J. *Úvod do teorie a praxe vězeňství*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, o.p.s. 2005. s. 63-65

každého léčebného režimu, tedy i programů zacházení s vězni. Řada věznic (zvláště vazebních) nemá v dnešní době vhodnou polohu ve městě, přestože v době svého vzniku, často na přelomu devatenáctého a dvacátého století, tomu mohlo být zcela jinak. Vězeňské objekty se nacházejí v blízkosti rušných ulic a silnic. Nezanedbatelné je také zvyšování hladiny hluku v souvislosti s přeplňováním cel.

Pokud se týká teploty, vlhkosti, prašnosti a cirkulace vzduchu, nejsou (především pokud se týká samotných vězeňských cel) ani zde přílišné důvody ke spokojenosti. Situace je zhoršována známou skutečností vysokého podílu kuřáků ve vězeňské populaci. V tomto prostředí se někteří lidé stávají podrážděnými, zvýšeně unavitelnými, vyskytují se u nich obtíže v soustředění, případně další poruchy.

Důležitá je také otázka stravování vězňů. Je odedávna známo, že kvalita, pestrost i množství stravy a samozřejmě i pitný režim ve vězeňství významným způsobem ovlivňuje nejen zdravotní stav, ale i morálku. Speciálně v podmínkách věznic a vazebních věznic se mohou i drobné chyby nebo nedostatky v oblasti stravování nebezpečně promítnout do hromadných vězeňských nepokojů.⁴²

1.3.8 Zveřejňování informací o mladistvých a dětech

Ve vztahu k mladistvým obecně platí, že nikdo nesmí zveřejnit informaci obsahující jméno a příjmení ani žádnou jinou informaci, která by umožnila mladistvého identifikovat. Tento zákaz není časově omezený a vztahuje se nejen na celé trestní řízení, ale i na po něm následující období (§ 53 ZSM). Toto neplatí pouze pro soudce mládeže, státní zástupce a policejní orgány, ale pro každého, kdo má k dispozici informace o trestním stíhání mladistvého, jeho průběhu a výsledku. Zakázáno je jak publikování informací o řízení a rozhodování soudce mládeže, příp. státního zástupce, tak publikování každého textu nebo zobrazení týkajícího se totožnosti mladistvého.⁴³

Jediný průlom zákazu zveřejňování informací ve věcech mladistvých představuje veřejné vyhlášení rozsudku v hlavním líčení v přítomnosti mladistvého. Ve veřejných

⁴² Hála, J. *Úvod do teorie a praxe vězeňství*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, o.p.s. 2005. s. 46-48

⁴³ Válková, H. Ochrana soukromí a osobnosti mladistvého versus právo na informace, svoboda projevu a zásada veřejnosti. *Trestněprávní revue*. 2006, roč. 5, č. 4. s. 97

sdělovacích prostředcích lze uveřejnit pouze pravomocný odsuzující rozsudek, avšak bez uvedení jména a příjmení mladistvého a při přiměřené ochraně mladistvého před nežádoucími účinky jeho uveřejnění podle § 54 odst. 3. V § 54 je doplněn odst. 4, ve kterém je uvedeno, že předseda senátu může s přihlédnutím k osobě mladistvého a povaze a charakteru provinění rozhodnout:

- o dalších omezeních spojených s uveřejněním pravomocného odsuzujícího rozsudku neuvedených v odstavci 3 za účelem přiměřené ochrany zájmů mladistvého,
- o uveřejnění pravomocného odsuzujícího rozsudku s uvedením jména, popřípadě jmen, a příjmení mladistvého, jakož i o uveřejnění jeho dalších osobních údajů, jde-li o zvláště závažné provinění a takové uveřejnění je potřebné z hlediska ochrany společnosti.

Zakázáno je i zveřejnění informací, v nichž sice není přímo a výslovně uvedeno jméno mladistvého, ale které jej jsou způsobilé identifikovat (např. podle podoby nebo podle bydliště a věku). Totéž platí o popisu okolností, z nichž je možné usuzovat na osobu mladistvého provinilce. Jestliže jsou tedy okolnosti případu natolik specifické a spojené s určitými reáliemi, místem a přítomnými osobami, že umožňují ztotožnit tyto osoby, včetně mladistvého, pak není možné zveřejnit ani tyto okolnosti případu nebo jen tak rámcově, aby tuto identifikaci neumožňovaly.

Zákon vylučuje publikování každého textu nebo každého vyobrazení týkajícího se totožnosti trestně stíhaného mladistvého, bohužel přímo ale neřeší publikování vyobrazení jiných osob, např. rodičů mladistvého. V praxi se tento případ již vyskytl, když celostátní deník otiskl kromě nedostatečně rozostřené fotografie mladistvého pachatele i fotografii jeho rodičů. Na základě oznámení o podezření ze spáchání přestupku byla věc prošetřena správním orgánem a tento na základě důkazů a odborných posudků ohledně aplikace příslušných ustanovení ZSM uznal odpovědného zástupce šéfredaktora daného deníku vinným z přestupku na úseku soudnictví mládeže podle § 26 zákona č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů. Vzhledem ke konkrétním okolnostem případu a vzhledem k tomu, že k porušení došlo poměrně krátce po nabytí účinnosti tohoto zákona, kdy dosud nebyl dostatek zkušeností s aplikací ustanovení tohoto zákona týkajících se ochrany soukromí trestně stíhaného

mladistvého, bylo pachateli přestupku správním orgánem uloženo pouze napomenutí a náhrada nákladů správního řízení.⁴⁴

Reakce na tuto pro masmédia, laickou, ale i část odborné veřejnosti "převratnou novinku" na sebe nenechala dlouho čekat. Zanedlouho poté, co 1. ledna 2004 nabyl účinnosti nový zákon, došlo k případu, který vzbudil všeobecnou pozornost: 16 letý mladistvý učeň ve školní třídě napadl nožem svého učitele, který na takto způsobená, mnohačetná zranění posléze zemřel. Chlapec předtím neměl výraznější problémy v chování, byl spíše uzavřený, a i proto sociálně izolovaný. Při vyšetřování nicméně vyšlo najevo, že si před kamarády opakovaně stěžoval na šikanování a ponižování ze strany napadeného pedagoga; toto tvrzení se však důkazně nepodařilo prokázat. Vzhledem k brutalitě napadení a nenapravitelnému následku uvedeného činu byl mladistvý odsouzen soudem prvního stupně k trestnímu opatření 9 let nepodmíněného odnětí svobody. Mladistvý se vzápětí proti tomuto rozsudku odvolal a Vrchní soud v Praze poté s přihlédnutím k jeho věku, doznání a spolupráci v průběhu vyšetřování snížil délku uloženého trestního opatření na 7,5 roku.

Od samého počátku byl případ z pochopitelných důvodů předmětem pozornosti všech médií - denního tisku, televize i rozhlasu. Veřejně se diskutovalo o tom, na čí straně je větší vina, kdo se na tragickém vyústění příběhu a v jaké míře podílel, kdo a jak zanedbal své povinnosti v rodině, ve škole a v okolí mladistvého. V tomto ohledu panovala nejednota názorů i způsobů, jak byly prezentovány. Společné však bylo překvapení a nelibost, s jakou nesly jak média, tak laická veřejnost omezení týkající se zákazu uveřejňovat jakoukoliv informaci umožňující ztotožnění mladistvého. Některé deníky dokonce věc zdramatizovaly tím, že jméno a příjmení mladistvého které, jak psaly, jim bylo známo, tučně přeškrtny, aby ještě více upozornily své čtenáře na to, že již ztratily možnost jim tuto významnou informaci sdělit. Aby tento trestuhodný nedostatek informovanosti o mladistvém vrahovi alespoň částečně vykompenzovaly, lokalizovaly celou událost, která se odehrála v menším východočeském městečku natolik přesně, že pro toho, kdo o tento případ projevil skutečný zájem, nebylo žádným

⁴⁴ Hrušáková, M. Ochrana soukromí mladistvých a dětí v řízení dle zákona o soudnictví ve věcech mládeže a publikace obrazových snímků. *Trestněprávní revue*, 2006, roč. 5, č.6, s. 171

problémem zjistit si jeho jméno a příjmení (popsána a vyfotografována byla škola, kterou navštěvoval, včetně uvedení třídy a doby, kdy k tragické události došlo). Prezentovány byly i některé podrobnosti z osobního života mladistvého a z průběhu vyšetřování, které rovněž mohly, ne-li přímo musely, usnadnit jeho identifikaci. Tyto informace byly veřejnosti poskytnuty, přestože je porušení shora uvedeného zákazu zveřejňovat jakékoliv informace o mladistvém postižitelné jako přestupek na úseku soudnictví ve věcech mládeže pokutou, kterou lze uložit až do výše 50 000 Kč.⁴⁵

1.3.9 Úkoly orgánu Sociálně právní ochrany dětí a Probační a mediační služby

Spolupráce orgánů činných podle zákona a úředníků Probační a mediační služby s příslušným orgánem sociálně-právní ochrany dětí, by měla být zaměřena na, posílení výchovného působení řízení ve věcech mladistvých, vytvoření podmínek pro individuální přístup k řešení jednotlivých věcí, včasnou reakci na potřeby a zájmy mladistvých a poškozených osob a zamezení a předcházení trestné činnosti (§ 40 odst. 1 ZSM).

1.3.9.1 Orgán sociálně právní ochrany dětí

Součinnost s příslušným orgánem sociálně-právní ochrany dětí se předpokládá i v rámci přezkoumávání důvodů vazby (§ 48 ZSM).

Orgánu sociálně-právní ochrany dětí se uloží, aby zjistil poměry mladistvého (§ 55 ZSM) a vypracoval podrobnou zprávu o osobních, rodinných a sociálních poměrech a aktuální životní situaci mladistvého, totéž lze uložit Probační a mediační službě (§ 56 ZSM).

Zpráva o osobních, rodinných a sociálních poměrech mladistvého a aktuální životní situace mladistvého musí být písemná, pokud předseda senátu a v přípravném řízení státní zástupce neurčí jinak, a musí obsahovat zejména věk mladistvého, stupeň jeho zralosti, dále jeho postoj k provinění a jeho ochotu zajistit nápravu způsobených škod nebo odčinění dalších následků, rodinné poměry mladistvého včetně vztahu

⁴⁵ Válková, H. Ochrana soukromí a osobnosti mladistvého versus právo na informace, svoboda projevu a zásada veřejnosti. *Trestněprávní revue*. 2006, roč. 5, č. 4, s. 98

mladistvého k jeho rodičům, stupeň vlivu rodičů na něho a vztah mezi mladistvým, jeho širší rodinou a blízkým sociálním okolím, záznamy o školní docházce, jeho chování a prospěchu ve škole, a je-li zaměstnán, i skutečnosti významné pro posouzení jeho chování v zaměstnání, přehled jeho předchozích provinění a opatření vůči němu použitých, jakož i popis jejich výkonu, včetně způsobu chování mladistvého.⁴⁶

Příslušný orgán sociálně - právní ochrany dětí je bez zbytečného odkladu vyzooměn o zadržení, zatčení nebo vzetí do vazby mladistvého (§ 46 odst. 2 ZSM). Dále je bez zbytečného odkladu informován též o zahájení trestního stíhání mladistvého (§ 60 ZSM) a o hlavním líčení a veřejném zasedání (§ 64 odst. 2 ZSM).

Zástupce příslušného orgánu sociálně-právní ochrany dětí může v rámci hlavního líčení a veřejného zasedání proti mladistvému, činit návrhy a dávat vyslychaným otázky, slovo k závěrečné řeči mu přísluší po mladistvém (§ 64 odst. 2 písm. b) ZSM). Opis rozsudku se též doručí příslušnému orgánu sociálně-právní ochrany dětí (§ 67 odst. 1 ZSM).

1.3.9.2 Probační a mediační služba

Probační a mediační služba (PMS) jako celistvý a zákonem upravený orgán začala v České republice fungovat od 1. 1. 2001. kdy nabyt účinnosti zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě. Byl vytvořen aparát, který by měl ve vztahu k soudcům a státním zastupitelstvím plnit některé významné asistenční úkoly. Šlo o další, velmi důležitý krok v procesu racionalizace trestní justice a byl tak vyslyšen požadavek často prezentovaný v odborné literatuře. Fungování PMS je spojeno s mnohými instituty trestního práva hmotného a procesního, a proto v současné době je jedním z aktuálních a důležitých trestněprávních problémů tematika kompetencí PMS, které jsou upraveny v § 4 zákona o PMS, a jejich naplňování. I přes skutečnost, že jednotliví probační pracovníci postupně začali na soudech působit již během druhé poloviny 90. let, jsou metody práce probačních úředníků a činnost PMS vůbec stále ještě něčím poměrně novým.⁴⁷

⁴⁶ Schelleová, I. a kol. *Právní postavení mladistvých*, 1. vyd, Praha: 2004. s. 90

⁴⁷ Ščerba, F. Metody činnosti probační a mediační služby. *Trestní právo*. 2002, roč. 7, č. 6, s. 21-23.

Dalším důležitým vnitřním dokumentem PMS je její statut, který podrobně upravuje organizační členění služby, vymezuje okruh činností ředitelství a středisek, vzdělávací systém PMS, členění středisek a možnosti jejich dělení a slučování.

V čele PMS stojí ředitel, který jedná jejím jménem. Ředitele jmenuje a odvolává ministr spravedlnosti. PMS se člení na ředitelství a střediska působící v sídlech okresních soudů nebo na roveň jim postavených soudů.⁴⁸

Probační a mediační služba usiluje o zprostředkování účinného a společensky prospěšného řešení konfliktu spojených s trestnou činností a současně organizuje a zajišťuje efektivní výkon alternativních trestů a opatření s důrazem na zájmy poškozených, ochranu společnosti a prevenci kriminality.

PMS představuje novou instituci na poli trestní politiky, vychází ze součinnosti dvou profesí - sociální práce a práva, zejména trestního.

Cíle činnosti PMS:

- Integrace pachatele - Probační a mediační služba usiluje o začlenění obviněného resp. pachatele do života společnosti bez dalšího porušování zákonů. Integrace je proces, který směřuje k obnovení respektu obviněného k právnímu stavu společnosti, o jeho uplatnění a seberealizaci.

- Participace poškozeného - Probační a mediační služba se snaží o zapojení poškozeného do „procesu“ vlastního odškodnění, o obnovení jeho pocitu bezpečí, integrity a důvěry ve spravedlnost.

- Ochrana společnosti - Probační a mediační služba přispívá k ochraně společnosti účinným řešením konfliktních a rizikových stavu spojených s trestním řízením a efektivním zajištěním realizace uložených alternativních trestu a opatření.⁴⁹

PMS provádí mediaci a probaci v trestním řízení na základě vymezení v trestním zákoně, trestním řádu a zákoně o Probační a mediační službě. Rozlišuje tedy dva základní druhy činnosti:

⁴⁸ Bureš, J. *STATUT Probační a mediační služby ČR* [online].[cit. 15. března 2007]. Dostupné z: <http://www.pmscr.cz/scripts/index.php?id_nad=25>

⁴⁹ Poslání a cíle Probační a mediační služby ČR [online].[cit. 15. března 2007]. Dostupné z: <http://www.pmscr.cz/scripts/index.php?id_nad=21>

▪ Mediace -jedná se o mimosoudní zprostředkování řešení sporu mezi obviněným a poškozeným a činnost směřující k urovnání konfliktního stavu souvisejícího s trestním stíháním. Mediace představuje alternativní metodu řešení konfliktu, při níž osoba, která zaujímá vyvážené postavení ke všem stranám sporu (mediátor), pomáhá nalézt přijatelné řešení dané situace s cílem urovnat vzájemné vztahy stran s přihlédnutím k oprávněným zájmům obviněného, oběti a společnosti. Užití mediace v trestní justici vychází z předpokladu, že na trestný čin pohlížíme jako na projev určitého konfliktu, který vznikl mezi jeho obětí (resp. poškozeným) a pachatelem (resp. obviněným) nebo jako na čin který takový konflikt vyvolal. Mediace vytváří podmínky pro co možná nejefektivnější projednání věci a věcně správné a spravedlivé rozhodnutí.⁵⁰

▪ Probace - Probačí se obecně rozumí organizace a výkon dohledu nad obviněným, jeho pozitivní motivování, individuální pomoc a kontrola povinností a omezení uložených mu soudem nebo státním zástupcem v rámci výkonu alternativního trestu nebo opatření, dále určité formy přímé pomoci oběti a opatřování informací o osobě obviněného případně oběti jeho trestného činu významných pro rozhodnutí soudu nebo státního zástupce.⁵¹

Institut tzv. PAROLE - podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody.

Součástí činnosti střediska jsou např. besedy úředníků a asistentů PMS ve věznicích, které mají za cíl informovat jak samotné odsouzené, tak i vězeňský personál. Tyto informace se týkají oblasti práce PMS s odsouzeným před jeho potenciálním propuštěním, tak oblasti práce s odsouzeným po jeho podmíněném propuštění, v rámci kterého mu bude uložen dohled.⁵²

⁵⁰ Mediace [online].[cit.15. března 2007]. Dostupné z: <http://www.pmscr.cz/download/Informacni_letak-MEDIACE.pdf>

⁵¹ § 2 odst. 1) zákona č. 257/2000 Sb. o Probační a mediační službě

⁵² Parole [online].[cit.15. března 2007]. Dostupné z: <http://www.pmscr.cz/download/Informacni_letak_-_PAROLE.pdf>

Obecně prospěšné práce (OPP)

Trest OPP je jako typicky alternativní trest součástí systému trestu v českém trestním právu od 1.1.1996 a lze říci, že od tohoto data je více a více užívaným. Může být uložen jako samostatný trest popřípadě vedle jiného trestu s výjimkou trestu odnětí svobody.

Podstatou trestu OPP je stanovená pracovní povinnost, již si musí odsouzený pachatel splnit v uloženém rozsahu osobně, ve svém volném čase, bezplatně a nejpozději do doby jednoho roku od jeho nařízení. Rozsah se dle zákona pohybuje od 50 do 400 hodin u dospělých pachatelů.⁵³

1.4 Prevence

Preventivní aktivity cílené proti kriminalitě mládeže vždy a v celém rozsahu vyžadují respektování základních práv dětí a práva na soukromí jejich rodiny. Práva dítěte je třeba dodržovat od primární prevence až po prevenci terciární, od vyhledávání ohrožených dětí a jejich rodin až po zacházení s provinilými dětmi. Při preventivních aktivitách je třeba se vyvarovat živelného přijímání opatření bez odborných podkladů a vyhnout se tak riziku, že budou v rozporu s právním řádem a ústavním pořádkem.⁵⁴

Nejvýznamnějším prostředkem sociální prevence je výchova dětí v rodinách a výchova dětí ve školách. Preventivně mohou působit i nevládní organizace. Vlivným nástrojem je také sociální politika státu ovlivňující systém vzdělávání, zaměstnanost, stabilitu rodiny, fungování policejního a soudního aparátu a dalších institucí zabývajících se rizikovou mládeží. Menší význam a dosah mají regionální a lokální programy pro úžeji definované skupiny rizikových dětí či rizikové mládeže. Lokální, regionální i státní preventivní opatření však mohou být efektivní jen tehdy, jsou-li založeny na kvalifikované detekci problémů a je-li průběžně sledován jejich očekávaný vliv a neočekávané vedlejší účinky.

⁵³Obecně prospěšné práce [online].[cit.15. března 2007]. Dostupné z: <http://www.pmscr.cz/download/Informacni__letak_-_OPP.pdf>

⁵⁴ Zoubková, I. *Kontrola kriminality mládeže*. 1. vyd. Dobrá Voda u Pelhřimova, 2002. s. 118-119

Hodně diskusí vyvolává představa o preventivním působení trestního práva a speciálně trestu odnětí svobody. Pachatele by teoreticky mohla odstrašovat výše trestu, rychlost trestu, tj. krátkost doby, za jakou na pachatele trest dopadne a neodvratnost trestu čili míra pravděpodobnosti, že po spáchání trestného činu trest pachatele postihne.

Kriminologický výzkum již několik desítek let přesvědčivě ukazuje, že výše trestu má nulový nebo velmi malý vliv na kriminální chování populace. Ti kdo páchají trestný čin poprvé, skoro nikdy neznají jeho trestněprávní kvalifikaci ani výši sankce. Recidivisté ji sice znají, ale tato znalost nepostačuje k tomu, aby se trestnému jednání vyhnuli, neboť se dosti pravidelně domnívají, že tentokrát nebudou vypátráni.

Dobrá primární a sekundární prevence kriminality nemůže být tak specifická, aby bránila pouze budoucímu kriminálnímu chování dětí. Dobrá prevence musí předcházet všem typům sociálního selhání - kriminalitě, abúzu drog, předčasným těhotenstvím, nákaze HIV virem, odpadávání ze škol a z učebních poměrů atd. Navíc cílem primární prevence nemůže být pouhá absence sociálně patologických jevů, cílem musí být presence sociálně příznivého chování, tj. chování, jež se neslučuje s jedním protispolečenským. Jinak řečeno primární a sekundární prevence je nemyslitelná bez ohledu na hodnotovou orientaci dětí, bez podpory alternativních životních programů odklánějících rizikové děti od stylu života, který by mohl vést k jejich společenské degradaci.

Cílovou skupinou preventivních opatření mohou být: hyperaktivní děti, děti selhávající ve škole, děti s poruchami chování, děti zneužívané a týrané v rodinách, děti z dysfunkčních rodin, děti z čtvrtí, kde je vysoká úroveň kriminality, děti z rodin žijících pod hranicí životního minima, děti rodin kde chybí otec, děti s předelikventním chováním populace všech rodičů populace všech občanů státu.

Volba cílové skupiny určuje nejvhodnější preventivní strategii, nejvhodnější prostředí pro ni a okruh osob, které má kromě dítěte zahrnovat. Bez jasné definice cílové skupiny, postupu práce s ní a hodnocení efektivity nemůže být prevence přínosná. Čím více prostředí, v nichž se cílová skupina zdržuje, preventivní program

zahrnuje, tím větší je naděje na její ovlivnění. Čím více osob významných pro každého člena skupiny program využije, tím větší je naděje na jeho ovlivnění.⁵⁵

V zájmu včasné prevence jde především o včasnou informovanost o závadném chování dětí, a to dříve než přeroste do závažnějších skutků, které je nutno řešit prostředky trestního práva. V první řadě by na závadné chování dětí, měly včas upozorňovat školy, a to především na záškoláctví, drobné krádež nebo experimentování s návykovými látkami. O závadném chování dítěte by měly upozorňovat také především rodiče. V zájmu dítěte je, aby o jeho závadném chování byl upozorněn orgán sociálně-právní ochrany dětí, soud nebo jiný oprávněný orgán (policie, státní zástupce). Oznámení jsou zcela důvěrná, a pokud jde o upozornění fyzické osoby, nesmí orgán, který oznámení přijal, sdělit zdroj svých informací. Upozornovatel však již není zproštěn povinnosti vypovídat jako svědek v občanském nebo trestním řízení.

Základem úspěchu prevence kriminality mládeže je její včasné a dlouhodobé působení. Vychází z předpokladu, že prevence kriminality mládeže je proces, který je nutné nezanedbat, neodkládat a začít s ním od nejtítlejšího věku dítěte.⁵⁶

V naší republice je vrcholným státním orgánem prevence *Republikový výbor pro prevenci kriminality* zřízený v roce 1993, v němž zasedají zástupci všech zainteresovaných ministerstev a zástupci Mezirezortní protidrogové komise. Předsedá mu ministr vnitra. Republikový výbor disponuje státními prostředky na podporu komplexních preventivních programů na místní úrovni. Jednou z podmínek přidělení grantu na prevenci kriminality je zřízení funkce manažera preventivních programů.⁵⁷

Na Ministerstvu vnitra České republiky existuje zvláštní *odbor prevence kriminality*, který má za úkol poskytovat podporu i prostředky obecním zastupitelstvům a státním i nestátním organizacím, jež se prevencí zabývají. Metodická, koncepční a finanční podpora vlády České republiky městům a obcím zatíženým vysokou mírou

⁵⁵ Matoušek, O. – Kroftová, A. *Mládež a delikvence*. 2. vyd. Praha: Portál, 2003. s. 266-268

⁵⁶ Zoubková, I. *Kontrola kriminality mládeže*. 1. vyd. Dobrá Voda u Pelhřimova, 2002. s. 118-119

⁵⁷ Republikový výbor pro prevenci kriminality [online]. [cit. 15. března 2007]. Dostupné z: <<http://www.mvcr.cz/prevence/system/rvppk/2.1.htm>>

⁵⁷ *Programy prevence kriminality na místní úrovni – Partnerství* [online]. [cit. 15. března 2007]. Dostupné z: <<http://www.mvcr.cz/prevence/ksp/index.htm>>.

kriminality je realizována prostřednictvím Programu prevence kriminality na místní úrovni - Partnerství. Program Partnerství umožňuje na místní úrovni rychle reagovat na aktuální negativní vývoj trestné činnosti a dalších sociálně patologických jevů.

Konkrétně se jedná o iniciativu a finanční podporu aktivit sociální a situační prevence orgánů státní správy, samosprávy, policie a nevládních organizací zaměřených na snížení kriminality ve městech a obcích. Za realizaci a koordinaci programů nesou odpovědnost zastupitelstva obcí.

Základem programu Partnerství je součinnost subjektů zapojených do problematiky prevence kriminality. Záběr programu je podmíněn místní situací v oblasti vývoje sociálně patologických jevů, potřebami, zájmem a schopnostmi lidí a finančními prostředky. Hlavním cílem programu Partnerství je zvyšování pocitu bezpečí občanů a snižování kriminality ve městech a obcích.

Program Partnerství představuje inovaci Programu prevence kriminality na místní úrovni, který byl v letech 1996 - 2004 postupně realizován v 95 městech České republiky s počtem obyvatel nad 10 tisíc. V rámci programů těchto měst bylo podpořeno přes 3 tisíce projektů v celkové částce přes 550 milionů korun.⁵⁸

⁵⁸ *Programy prevence kriminality na místní úrovni – Partnerství* [online].[cit.15. března 2007]. Dostupné z: <<http://www.mvcr.cz/prevence/ksp/index.htm>>.

2 CÍL PRÁCE A HYPOTÉZY

2.1 Cíl práce

Cílem práce bylo zjistit příčiny, které vedou k vazebnímu zajištění mladistvého pachatele a nalezení signálů, které mohou ve věznici pozitivně nebo negativně ovlivnit výchovný vliv na mladistvého.

2.2 Hypotézy

Hypotéza 1: Povědomí veřejnosti vztahující se k řešení problematiky kriminality mládeže je malé.

Hypotéza 2: Vliv dědičnosti na delikventní chování mladistvých je větší než vliv médií.

Hypotéza 3: Lze předpokládat, že veřejnost si myslí, že mladistvý, který spáchal trestný čin bude v trestné činnosti pokračovat i v dospělosti.

3 METODIKA

3.1 *Použité metody*

V práci byla užita metoda kvantitativního výzkumu, a sice metoda dotazování. Jako techniku sběru dat jsem zvolila dotazník.⁵⁹ Dotazník je v podstatě standardizovaným souborem otázek, které jsou předem připraveny na určitém formuláři.

Dotazník byl určen laické veřejnosti, kterou jsem kontaktovala osobně nebo s pomocí rodinných příslušníků. Dotazník obsahoval 14 otázek, 8 otázek bylo uzavřených, 2 otevřené a 4 polouzavřené.

Jako druhá byla použita metoda kvalitativního výzkumu, a sice metoda analýza dokumentu. Jako techniku sběru dat jsem zvolila analýzu dokumentace z Probační a mediační služby ve středisku v Českých Budějovicích.⁶⁰

3.2 *Charakteristika výzkumného souboru*

Výzkumný vzorek u metody dotazování tvořila laická veřejnost z Českých Budějovic a okolí. Dotazníků jsem rozdala 150 a vrátilo se mi jich 89, návratnost dotazníků je 59%. Dotazníkové šetření probíhalo v měsících leden až březen 2007. Pro zpracování dat z dotazníku jsem použila grafy a tabulky a výsledky uvádím v procentech a graficky.

Výzkumný vzorek u metody analýzy dokumentu tvořili mladiství, kteří jsou vedeni ve středisku Probační a mediační služby v Českých Budějovicích a dostali se do výkonu vazby.

⁵⁹ Disman, M. *Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele*. 3. vyd. Praha: Karolinum, 2000. 284-291s

⁶⁰ Bártlová, S. – Hnilicová, H. *Vybrané metody a techniky výzkumu: zjišťování spokojenosti pacientů*. 1. vyd. Praha: Institut pro další vzdělávání pracovníků ve zdravotnictví, 2000. s. 30.

4. VÝSLEDKY

4.1 Výsledky kvantitativního dotazníku

Graf 1

K otázce č. 1, kterou jsem zjišťovala pohlaví respondentů.

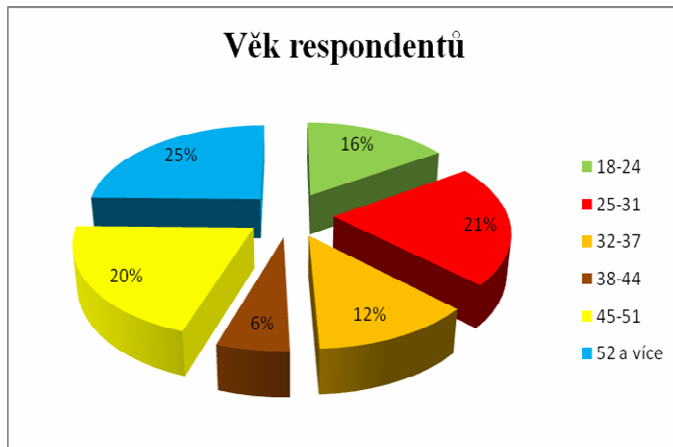

Zdroj: vlastní výzkum

Z celkového počtu 89 navrácených dotazníků, dotazník vyplnilo 52% žen a 48% mužů (89 je 100%)

Graf 2

K otázce č. 2, kterou jsem zjišťovala věk respondentů.

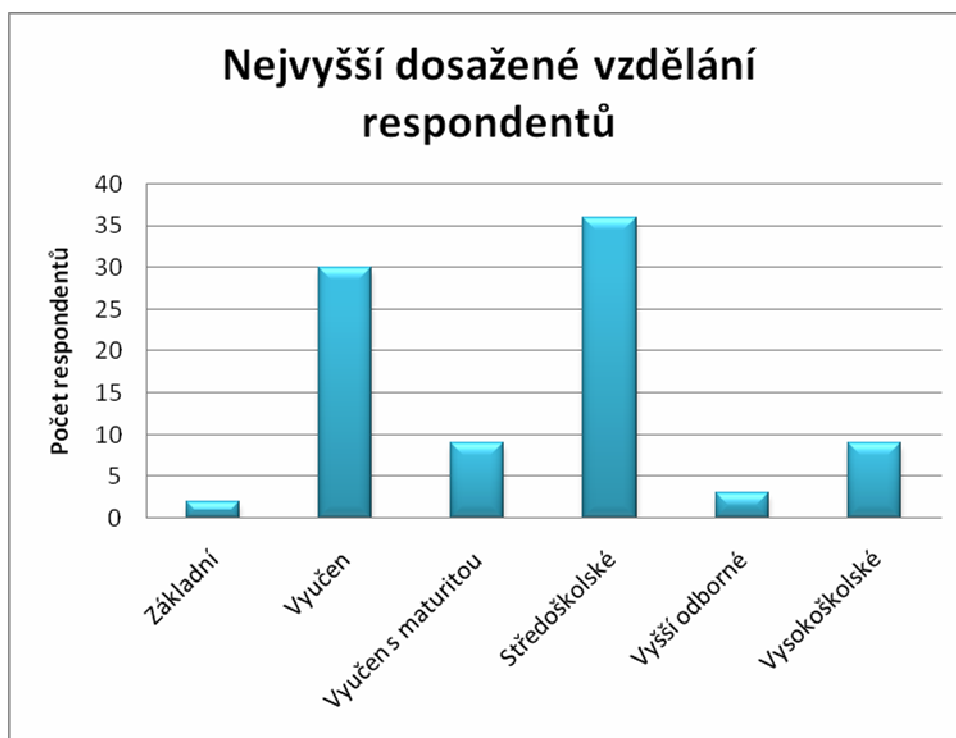

Zdroj: vlastní výzkum

Z celkového počtu 89 respondentů se dotazníkového šetření zúčastnilo ve věku od 18 do 24 16% osob, ve věku 25-31 let 21 % osob, ve věku 32-37 let 12 % osob, ve věku 38-44 let 6% osob, ve věku 45-51 20 % osob a ve věku 52 let a více 25 % osob. (89 je 100%)

Graf 3

K otázce č. 3, kterou jsem zjišťovala vzdělání respondentů.

Zdroj: vlastní výzkum

Z grafu je zřejmé že nejvíce respondentů 41% má středoškolské vzdělání, 2% má základní vzdělání, vyučeno je 34%, vyučeno s maturitou je 10%, středoškolské vzdělání má 41%, vyšší odborné vzdělání mají 3% a vysokoškolské vzdělání má 10% respondentů.

Vzdělání respondentů	Počet
Základní	2
Vyučen	30
Vyučen s maturitou	9
Středoškolské	36
Vyšší odborné	3
Vysokoškolské	9
Celkem	89

Zdroj: vlastní výzkum

Graf 4

K otázce č.4, ve které jsem se respondentů ptala, u kterého pohlaví se nejčastěji objevuje delikventní chování.

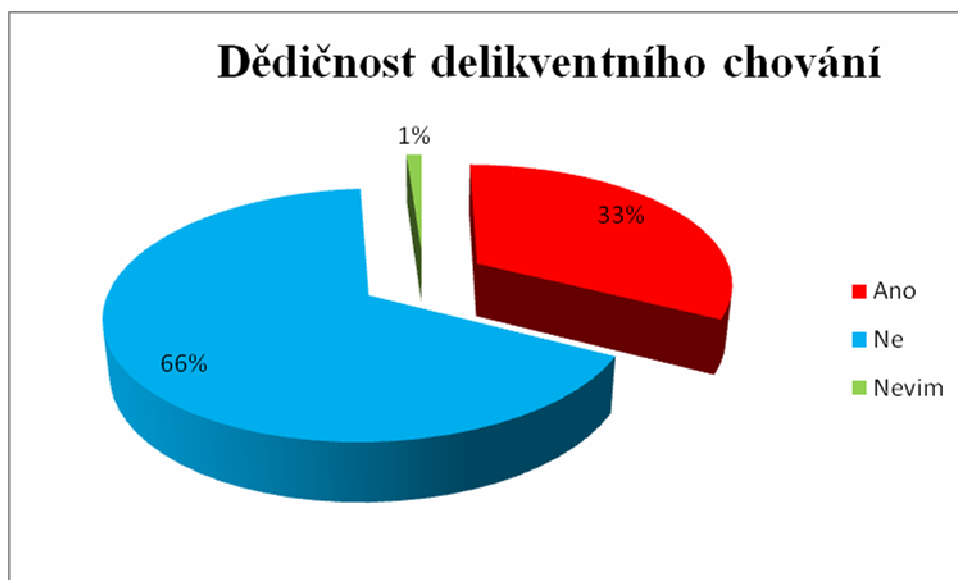

Zdroj: vlastní výzkum

Z celkového počtu respondentů uvedlo 87% dotázaných, že se delikventní chování objevuje častěji u mužů. Jen 13% ze všech dotázaných uvedlo, že se delikventní chování se častěji objevuje u žen.

Graf 5

K otázce č. 5, ve které jsem u respondentů zjišťovala, jestli si myslí, že je delikventní chování dědičné.

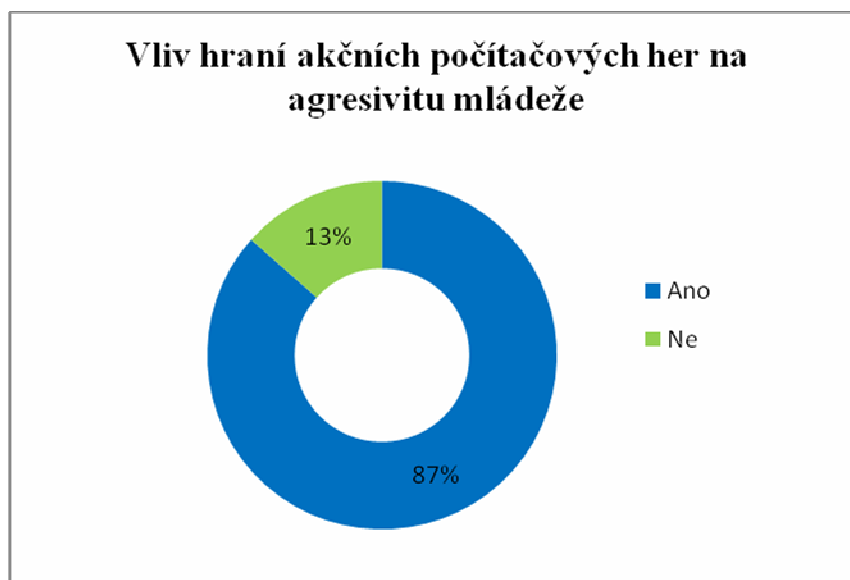

Zdroj: vlastní výzkum

Z grafu je zřejmé, že 66% dotázaných, si myslí, že dědičnost nemá vliv na delikventní chování, jen 33% dotázaných si myslí, že dědičnost má vliv na delikventní chování a 1% dotázaných uvedlo, že neví.

Graf 6

K otázce č. 6, ve které jsem se respondentů ptala, jestli hraní akčních počítačových her ovlivňuje agresivitu mládeže proti společnosti.

Zdroj: vlastní výzkum

Z celkového počtu dotázaných uvedlo 87%, že hraní akčních počítačových her, má vliv na agresivitu mládeže. Jen 13% dotázaných uvedlo, že hraní akčních počítačových her nemá vliv na agresivitu mládeže.

Graf 7

K otázce č. 7, ve které jsem se ptala, jestli televizní násilí má vliv na delikventní chování mládeže.

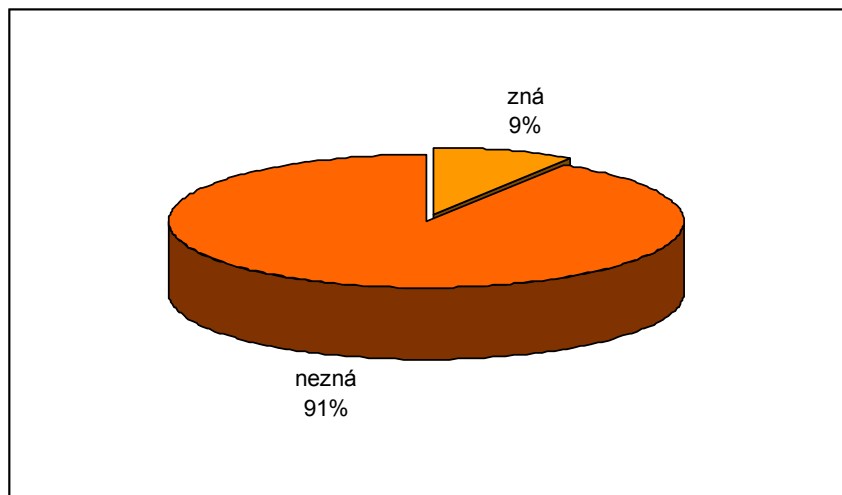

Zdroj: vlastní výzkum

Z celkového počtu dotázaných 91% uvedlo, že televizní násilí má vliv na delikventní chování. Pouze 9% dotázaných si myslí, že televizní násilí nemá vliv na delikventní chování mládeže.

Graf 8

K otázce č. 8, ve které jsem zjišťovala jestli respondenti znají právní předpis, který upravuje podmínky odpovědnosti mládeže za protiprávní činy.

Zdroj: vlastní výzkum

Z grafu je zřejmé, že 78% respondentů nezná právní předpis upravující odpovědnost mládeže za protiprávní činy. Pouhých 9 % dotázaných odpovědělo, že zná právní předpis upravující odpovědnost mládeže za protiprávní činy.

Graf 9

K otázce č. 9, ve které jsem se respondentů ptala, jestli znají nějaké opatření, které lze uložit mladistvému.

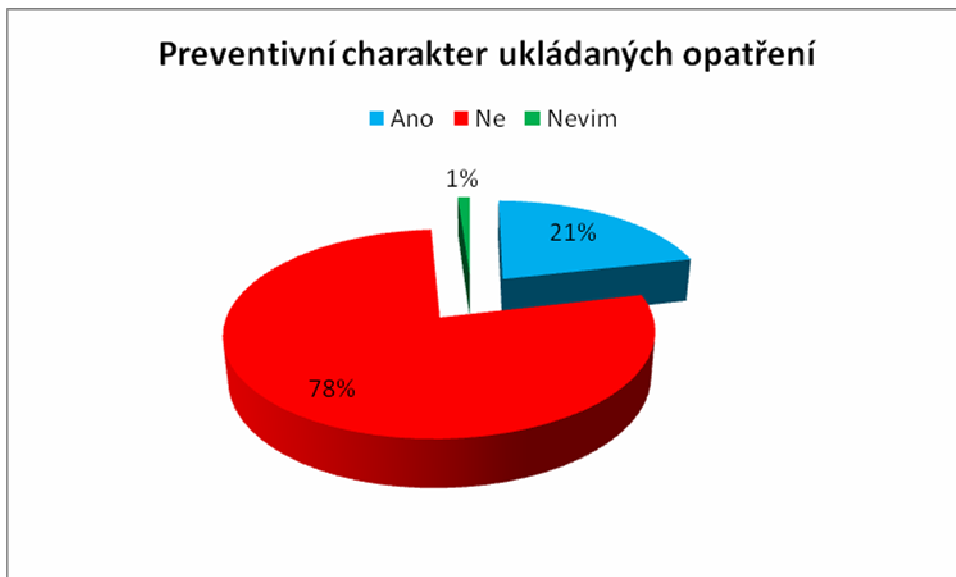

Zdroj: vlastní výzkum

Z celkového počtu dotázaných uvedlo 48% respondentů, že neví jaká opatření lze mladistvému uložit. 52% dotázaných odpovědělo, že znají opatření, která lze uložit mladistvému.

Graf 10

K otázce č. 10, ve které jsem se ptala, jestli si respondenti myslí, že opatření, která jsou mladistvým ukládána za spáchané provinění mají preventivní charakter.

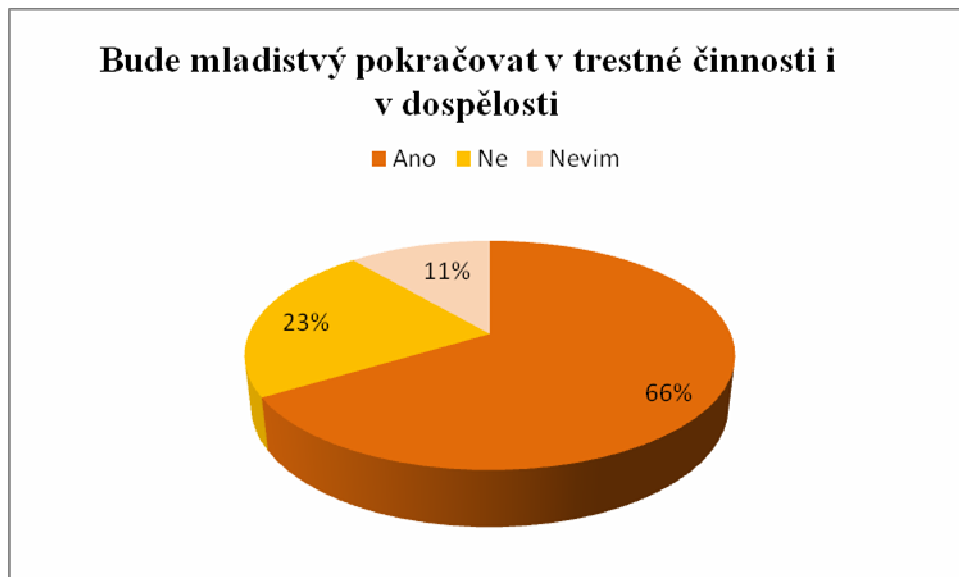

Zdroj: vlastní výzkum

Z grafu je zřejmé, že 78% dotázaných, si myslí, že opatření, která jsou mladistvým ukládána nemají preventivní charakter. 21% dotázaných si myslí, že opatření mají preventivní charakter a 1% dotázaný neví.

Graf 11

K otázce č 11, ve které jsem se ptala, jestli si respondenti myslí, že mladistvý, který spáchal provinění bude v trestné činnosti pokračovat i v dospělosti.

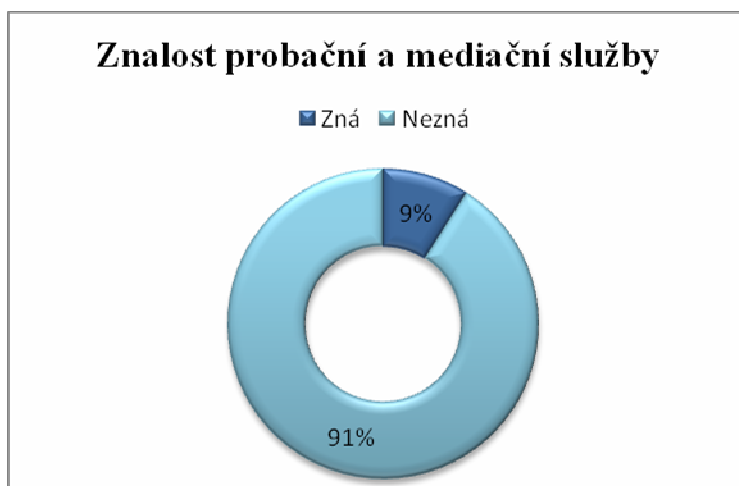

Zdroj: vlastní výzkum

Z grafu je zřejmé že, 66% dotázaných, si myslí, že mladistvý, který spáchal provinění, bude v trestné činnosti pokračovat i v dospělosti. 23% z dotázaných si myslí, že mladistvý, který spáchal provinění nebude v trestné činnosti pokračovat i v budoucnosti a 11% dotázaných neví.

Graf 12

K otázce č. 12, ve které jsem se respondentů ptala, jestli znají Probační a mediační službu a pokud odpoví ano, aby uvedli činnost Probační a mediační služby.

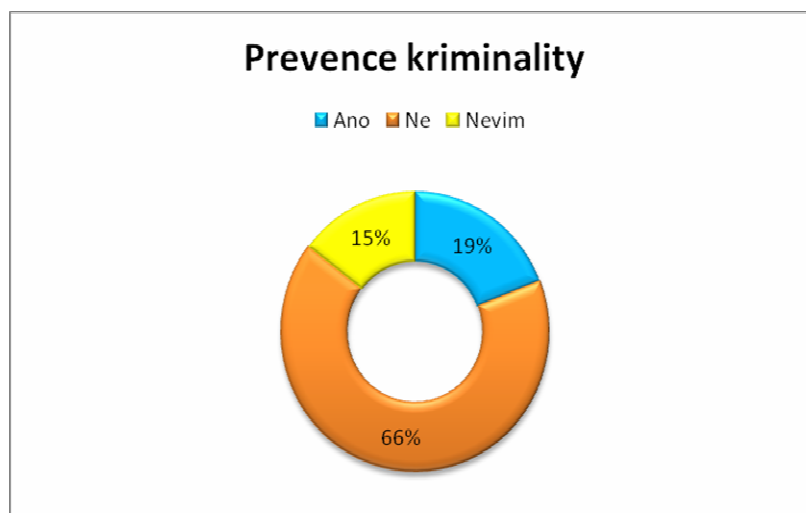

Zdroj: vlastní výzkum

Z grafu je patrné, že většina, a to 91% dotázaných Probační a mediační službu nezná a jen 9% z dotázaných uvedlo, že znají Probační a mediační službu.

Graf 13

K otázce č. 13, ve které jsem se respondentů ptala, jestli je v jejich městě (obci) organizována prevence kriminality a pokud odpoví ano, tak aby uvedli jak a kde.

Zdroj: vlastní výzkum

Z celkového počtu dotázaných si 66% myslí, že prevence v jejich městě nebo obci organizována není. 19% dotázaných uvedlo, že prevence kriminality mládež je organizována a na otázku jak a kde nejčastěji uvedli, že na školách formou přednášek od policie, drogová prevence a organizace mládeže a 15% dotázaných neví.

4.2 Výsledky rozboru kasuistik

Při výběru kasuistik v Probační a mediační službě jsem se zaměřila na mladistvé, kteří se dostali do výkonu vazby a nebo byl na mladistvé podán návrh na vzetí do vazby. Data jsem shromažďovala pomocí dokumentace vedené Probační a mediační službou a doplňovala jsem je o poznámky, které jsem získala od zaměstnanců Probační a mediační služby. Dospěla jsem k závěrům, že mladiství se nejvíce shodují v druhu spáchaných provinění. Z níže uvedených kasuistik je zřejmé, že nejvíce se u mladistvých objevuje provinění krádeže podle § 247 TrZ, ale toto provinění je většinou páchané spolu s dalšími proviněními jako např. provinění loupeže § 234 TrZ, výtržnictví § 202 odst. 1 TrZ, porušování domovní svobody § 238 TrZ, neoprávněného užívání cizí věci § 249 Trz, šíření poplašné zprávy podle § 199 odst. 1,2 TrZ, zpronevěry podle § 248 odst. 1 TrZ, vydírání podle § 235 odst. 1 TrZ, podpory a propagace hnutí směřující k potlačení práv a svobod člověka podle § 261 TrZ, násilí proti skupině obyvatel a proti jednotlivci podle § 197 odst. 1 TrZ, ublížení na zdraví podle § 222 odst. 1 TrZ, vše ve spojení § 6 odst. 1 ZSM.

Tyto provinění jsou většinou páchané formou spolupachatelství ve větších skupinách. Pouze v jednom případě spáchal provinění mladistvý sám a jednalo se o provinění vraždy podle § 219 odst. 1 TrZ spáchaného ve stádiu pokusu podle § 8 odst. 1 TrZ. Mladistvý toto provinění spáchal po požití velkého množství alkoholu, kdy nedokázal ovládnout své negativní emoce a bez důvodně napadl poškozenou. Je schopen chápat smysl trestního řízení. Není osobou s disociálními sklony. Ke svému jednání zaujímá kritický postoj a prožívá pocit viny. To vytváří předpoklady o možnosti jeho dobré resocializaci.

Sankcionování mladistvých nejčastěji vychází z trestních opatření, protože uložení jiných opatření by nevedlo k dosažení účelu ZSM.

Provinění jsou mladistvými páchána opakovaně a mladistvé neodradí ani to, že je proti nim opakovaně zahajováno trestní stíhání. Mladiství jsou proto bráni do vazby, protože zde hrozí důvodné podezření, že by mohli do rozhodnutí soudu páchat další trestnou činnost. Pobyt ve vazbě by mohl pozitivním způsobem ovlivnit myšlení

mladistvých a do budoucna následně i jejich chování, aby se vyvarovali dalšího jednání, které by mohlo být shledáno jako závadové.

U těchto mladistvých pachatelů, kteří páchají trestnou činnost opakovaně nemá vazba bohužel preventivní charakter. I když mladiství podají žádost o propuštění z vazby na svobodu a zaváží se písemným slibem podle § 73 odst. 1 trestního řádu není vždy této žádosti vyhověno z důvodů, že vazební důvody podle § 67 trestního řádu i nadále trvají a nebo pokud vazbu nelze nahradit jiným opatřením ve smyslu § 49 a § 5 ZSM.

Ve většině případů to bývá z důvodů, že rodina výchovu mladistvého nezvládá, proto není možné umístit mladistvého v péči důvěryhodné osoby. Není možné mladistvému zajistit umístění ve výchovném ústavu, neboť zde není dostatek volných míst. Náhrada vazebních důvodů slibem obviněného mladistvého se může soudu jevit jako nedostatečná, a třetina mladistvých v mém výzkumu jsou konzumenti drog a trestnou činností si opatřují prostředky na drogy a slib není dostatečnou zárukou, že se nebudou opakovat trestnou činnost, pro niž jsou stíháni. Pokud pomínou vazební důvody a soud vyhoví žádosti mladistvých a propustí je z vazby na svobodu, tak netrvá však dlouho a mladiství páchají další provinění a je proti nim znovu zahajováno trestní stíhání. U mladistvých následně dochází k uložení trestních opatření, protože jiné by nevedlo k dosažení účelu zákona o soudnictví ve věcech mládeže.

Mladistvý velice často nemají stabilní ani funkční rodinné prostředí, nerespektují žádné authority, a proto i při umístění do výchovného zařízení se dopouštějí řady útěků. Mladiství jsou také často bez zaměstnání v lepších případech jsou vedeni v evidenci uchazečů o zaměstnání. Pokud se jim podaří dostat do zaměstnání tak tam dlouho nevydrží z důvodu nerespektování pracovní kázně z důvodu krádeží na pracovišti.

4.3 Příklady kasuistik

Kasuistika č 1.

Proti mladistvému je zahájeno trestní stíhání za páchaní:

- provinění krádeže podle § 247 odst. 1 písm. a), d) trestního zákona
- provinění šíření poplašné zprávy podle § 199 odst. 1, 2 trestního zákona (TrZ)

Soudkyně okresního soudu v Českých Budějovicích rozhodla v trestní věci obviněného mladistvého takto: podle § 46 odst. 1 zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže (ZSM), § 68 trestního řádu (TrŘ). Z důvodů uvedených v § 67 písm. a), c) TrŘ se obviněný mladistvý bere do vazby. Podle § 49 odst. 1 ZSM a § 73 odst. 1 písm. b) TrŘ se písemný slib obviněného mladistvého nepřijímá, neboť není k náhradě vazebních důvodů dostatečný.

Obviněný se k trestné činnosti ve většině případů doznává, dokud jde o usnesení o zahájení trestního stíhání, v tomto případě uvádí, že to je již dlouhá doba a nepamatuje si, co ten den dělal.

Ze zprávy Magistrátu města České Budějovice vyplývá, že mladistvý byl přeřazen do speciální školy ve Štítňeho ulici. Od začátku docházky je mladistvý problémovým žákem, několikrát opakoval ročníky a má značné problémy se zvládnutím základního učiva.

Komunikace s rodiči je velmi složitá, matka má snahu omlouvat a bagatelizovat jeho problémy. Rodina na výchovu nestačí.

Z dosud provedených důkazů v rámci přípravného řízení vyplývá, že mladistvý obviněný je důvodně podezřelý ze závažné trestné činnosti, které se opakovaně dopouští podobu delší než jeden rok. Od dalšího páchání trestné činnosti ho neodradila ani okolnost, že je proti němu opakovaně zahajováno trestní stíhání. Obviněný mladistvý je ohrožen vysokým trestem odnětí svobody, jež u nejpřísnějšího provinění loupeže podle § 234 odst. 1 TrZ ve spojení s § 31 odst. 1 ZSM představuje trest odnětí svobody v délce 1 rok až 5 let. Po zhodnocení všech okolností daného případu dospěl soud k závěru, že u mladistvého obviněného je dán vazební důvod uvedený v § 67 písm. a) TrŘ, a to s poukazem na závažnost trestné činnosti, z níž je mladistvý obviněn. Rovněž vazební důvod uvedený v § 67 písm. c) TrŘ je u mladistvého obviněného shledáván, neboť obviněný se trestné činnosti dopouští podobu delší než jeden rok, aniž by mu kdokoliv v trestné činnosti zabránil.

Soud zvažoval nahrazení vazby jiným opatřením ve smyslu § 49 a § 5 ZSM. Rodina výchovu obviněného nezvládá, proto není možné umístit mladistvého v péči důvěryhodné osoby. Rovněž není možné zajistit jeho umístění ve výchovném ústavu,

neboť zde není dostatek volných míst. Náhrada vazebních důvodů slibem obviněného mladistvého se soudu jeví jako nedostatečná, mladistvý obviněný sám sebe označuje za konzumenta pervitinu, trestnou činností si opatřuje prostředky na drogy a jeho slib není dostatečnou zárukou, že se nebude opakovat trestná činnost, pro niž je stíhán, proto písemný slib mladistvého obviněného nebyl soudem přijat.

Dále Okresní soud v Českých Budějovicích rozhodl v trestní věci obviněného mladistvého, toho času ve vazbě ve Vazební věznici v Českých Budějovicích o žádosti obviněného o propuštění z vazby takto: podle § 72 odst. 3 TrŘ se žádost obviněného o propuštění z vazby zamítá přičemž vazební důvody podle § 67 písm. c) TrŘ i nadále trvají. Podle § 73 odst. 1 písm. b) TrŘ se písemný slib obviněného mladistvého nahrazující vazbu nepřijímá, neboť jej soud vzhledem k osobě obviněného a povaze projednávaného případu nepovažuje za postačující.

Dále rozhodl Okresní soud v Č. B. v trestní věci obviněného mladistvého, toho času ve vazbě ve Vazební věznici v Č.B., o žádosti obviněného o propuštění z vazby takto: Podle § 72 odst. 3 TrŘ s přihlédnutím k § 48 ZSM se obviněný mladistvý u něhož trvá vazební důvod podle § 67 písm. a), c) TrŘ, se propouští z vazby za současného přijetí písemného slibu podle § 73 odst. 1 písm. b) TrŘ a stanovení dohledu probačního úředníka podle § 73 odst. 1 písm. b) TrŘ a v rozsahu stanovém § 16 odst. 3 ZSM.

V nyní podané žádosti obviněného prostřednictvím jeho obhájce o propuštění z vazby je uvedeno, že jmenovaný se k trestné činnosti v celém rozsahu doznal, dosavadní omezení na osobní svobodě je pro něho zcela dostatečným poučením a varováním před spácháním další trestné činnosti. V tomto směru skládá i písemný slib, že se nedopustí žádného protiprávního jednání. Bude žít řádný život a respektovat pokyny orgánů činných v trestním řízení. Důvody vazby tedy rozhodně pominuly, ve vztahu k jeho osobě nejsou prováděny žádné další úkony v trestním řízení a jeho ponechání ve vazbě je zdůvodňováno pouze tím, že je nutné vyslechnout spoluobviněného, přičemž orgány policie ho zatím nedokázaly zadržet.

V současné době však lze mít zato, že pobyt ve vazbě mohl pozitivním způsobem ovlivnit jeho myšlení a do budoucna následně jeho chování v tom smyslu, aby se vyvaroval dalšího jednání, které by mohlo být shledáno jako závadové. Z těchto důvodů

přijal písemný slib, který by naradil vazbu v situaci, kdy nebezpečí trvá z opakování protiprávního jednání, pro něž je stíhán, stále trvá a doplnil touto zárukou povinnosti obviněného podrobit se probačního dohledu v rozsahu § 16 odst. 3 ZSM. Mladistvý podepsal poučení o náhradě vazby dohledem.

Ze zprávy o průběhu dohledu

Mladistvý byl propuštěn z vazby a byla mu uložena náhrada vazby dohledem. Dlouhodobě užívá pervitin. Nemá práci, je hlášen na úřadu práce. Konzultace na středisku Probační a mediační služby probíhaly pravidelně 1x za 14 dní. Klient řádně plní podmínky dohledu.

V té době proběhl soud za spáchaná provinění a v současné době ještě nenabyl právní moci. Mladistvý byl odsouzen podle § 234 odst. 1 TrZ, § 24 odst. 1 písm. i) ZSM, za použití § 31 odst. 1 ZSM a § 35 odst. 1 TrZ k úhrnnému nepodmíněnému trestnímu opatření odnětí svobody v trvání dvou let a 4 měsíců, pro jehož výkon se podle § 39 odst. 3 TrZ, § 76 ZSM, § 5 odst. 3) a § 98 odst. 2) zákona č. 169/1999 Sb., zařazuje do zvláštní věznice pro mladistvé. Spáchal provinění:

- krádeže podle § 247 odst. 1 písm. d) TrZ ve spojení s ustanovením § 6 odst. 1 ZSM
- pokračující provinění zpronevěry podle § 248 odst. 1 TrZ ve spojení s ustanovením § 6 odst. 1 ZSM
- provinění šíření poplašné zprávy podle § 199 odst. 1,2 TrZ ve spojení s ustanovením § 6 odst. 1 ZSM
- provinění krádeže podle § 247 odst. 1 písm. d) TrZ ve spojení s ustanovením § 6 odst. 1 ZSM
- pokračující provinění krádeže podle § 247 odst. 1 písm. a), b) TrZ ve spojení s ustanovením § 6 odst. 1 ZSM
- trojnásobné provinění loupeže podle § 234 odst. 1 TrZ ve spojení s ustanovením § 6 odst. 1 ZSM
- dvojnásobné provinění loupeže podle § 234 odst. 1 TrZ ve spojení s ustanovením § 6 odst. 1 ZSM, formou spolupachatelství podle § 9 odst. 2 TrZ

Mladistvý se proti rozsudku odvolal a zůstal na svobodě a mezitím spáchal další provinění loupeže podle § 234 odst. 1 TrZ a je proti němu zahájeno další trestní stíhání podle § 160 odst. 1 TrŘ. Následně nato byl mladistvý vzat do vazby.

Kasuistika č. 2

Proti mladistvému bylo zahájeno trestní stíhání podle § 160 odst. 1, 5 TrŘ za:

- provinění loupeže podle § 234 odst. 1 TrZ, spáchaného formou spolupachatelství podle § 9 odst. 2 TrZ.

Na obviněného mladistvého byl podán státním zástupcem Okresního státního zastupitelství v Českých Budějovicích návrh na vzetí do vazby z důvodů uvedených v ustanovení § 67 písm. a), c) TrŘ. Mladistvý je na základě usnesení o zahájení trestního stíhání stíhán pro:

- trojnásobné provinění loupeže podle § 234 odst. 1 TrZ,
- provinění krádeže podle § 247 odst. 1 písm. a), d) TrZ,
- provinění vydírání podle § 235 odst. 1 TrZ, vše ve spojení s ustanovením § 6 odst. 1 ZSM

Okresní soud v Českých Budějovicích rozhodl v trestní věci mladistvého takto: podle § 46 odst. 1 ZSM ve spojení s ustanovením § 68 odst. 1 TrŘ a z důvodů uvedených v § 67 písm. a), c) TrŘ se obviněný bere do vazby.

Vazební důvody mladistvého jsou přímo učebnicovým příkladem jak u vazby útěkové tak předstížné. Obviněný mladistvý totiž nemá stále bydliště, na adrese trvalého pobytu se nezdržuje, sám se ani netají skutečností, že střídá místa svého pobytu, bydlí různě po svých kamarádech, prakticky kde se dá nemá stabilní ani funkční rodinné zázemí. Matka je krátce po výkonu trestu odnětí svobody a s otcem se obviněný nestýká. Kromě toho mladistvý nerespektuje autority, v minulosti se opakovaně dopustil řady útěků z dětského domova, nenastoupil ani ústavní výchovu, která mu byla nařízena a kvůli tomu bylo také na něho vyhlášeno celostátní pátrání. To jsou skutečnosti, které jednoznačně nasvědčují tomu, že obviněný je osobou, která neskýtá sebe menší záruky, že bude kdykoli spolehlivě a soustavně k zastížení pro orgány činné v trestní řízení, že bude kontaktní, a že se nebude skrývat před trestním stíháním eventuelně před výkonem

uloženého trestu. Vysvětlen je též důvod vazby předstižné uvedené v § 67 písm. c) TrŘ neboť obviněný zejména počtem dílčích útoků, od kterých ho neodradila ani opakovaná zkušenost v podobě zahájeného trestního stíhání. Dává na jevo, že nehodlá skoncovat s protiprávním jednáním, zvláště pak za situace, že je bez trvalého pracovního poměru, není veden ani v evidenci uchazečů o zaměstnání a je prakticky bez příjmu. Naopak se mladistvý před soudem ani netajil tím, že mimo jiné si trestnou činností opatřoval finanční prostředky na obživu a je tak zřejmé, že výrazně tíhne k páčání podobného druhu trestné činnosti, pro níž je opakovaně obviněn a v níž by nepochybně pokračoval či by jí opakoval nebýt tohoto vazebního důvodu, který obviněnému v podobném způsobu života účinným způsobem zabrání. Z uvedených faktů je tak s odkazem na ustanovení v § 46 odst. 1 ZSM jednoznačně zřejmé, že účelem vazby v případě obviněného mladistvého zatím rozhodně nelze dosáhnout jinak.

Mladistvý podal žádost o propuštění z vazby, ale soudem byla zamítnuta, protože vazební důvody stále trvají.

Kasuistika č. 3

Proti mladistvému je zahájeno trestní stíhání a je obviněn ze spáchaní:

- provinění vraždy podle § 219 odst. 1 TrZ spáchaného ve stádiu pokusu podle § 8 odst. 1 TrZ.

Okresní soud v Č.B. v trestné věci obviněného mladistvého sdělil, že mladistvý byl vzat do vazby do Vazební věznice Č. B.

Státní zástupkyně Krajského státního zastupitelství v Českých Budějovicích podává podle § 176 odst. 1 TrŘ obžalobu na mladistvého, který se dopustil jednání pro společnost nebezpečného, které bezprostředně směřovalo k dokonání provinění a jehož se dopustil v úmyslu provinění spáchat.

Obviněný se ke svému činu doznává v plném rozsahu. Nedokáže popsat, proč jednal shora uvedeným způsobem. Kromě jeho doznání je k dispozici ještě řada dalších důkazů ať již výpovědí svědků, kteří byli na místě činu, tak osob, které přišli v průběhu dne s obviněným do styku. Také byly na místě činu zajištěny stopy, které byly pečlivě vyhodnoceny. Obviněný mladistvý svým jednáním porušil zájem společnosti na

ochraně života a zdraví občanů. Bez zjevné příčiny fyzicky napadl poškozenou byl lhostejný k jejímu dalšímu osudu. Útočil na hlavu poškozené několikrát uhodil o tvrdou překážku. Nato z místa utekl a cestou se snažil způsobem, odpovídajícím jeho vyspělosti, zahladit stopy vedoucí k jeho odhalení.

S cílem objektivně objasnit všechny okolnosti věci, byl zpracován i znalecký psychologický a psychiatrický posudek, že netrpí a ani v době skutku netrpěl duševní poruchou nebo chorobou. Díky požití alkoholických nápojů byly jeho rozpoznávací a ovládací schopnosti omezeny, nikoli vymizelé. Mohl rozpoznat společenskou nebezpečnost svého jednání a ovládnout je. V době činu byl ve stavu středně těžké opilosti.

Je schopen chápat smysl trestního řízení. Není osobou s disociálními sklony. Ke svému jednání zaujímá kritický postoj a prožívá pocit viny. To vytváří předpoklady o možnosti jeho dobré resocializaci. Nebyla zjištěna závislost na alkoholu. Jeho pobyt na svobodě není nebezpečný. Díky stavu středně těžké opilosti dochází mimo jiné ke zvyšování sebevědomí, jednání je impulsivní, jsou narušeny meze společenských konvencí, dochází i k agresivním projevům. Je zachováno vnímání okolí, jeho rodinné zázemí je dobré. Nebyly ani poruchy paměti. Je schopen o skutku vypovídat. Motivace jeho jednání není zcela jasná. Lze uvažovat o pravděpodobném uplatnění vnitřního motivu, plynoucího ze struktury osobnosti a aktuálního psychického stavu. Jde o osobu, která dlouhodobě potlačuje své negativní emoce. V den skutku došlo k určité humanizaci frustrujících situací a mohlo dojít ke zkratkovitému odreagování kumulovaných negativních emocí na náhodné oběti. Jde u něho o nezralou osobnost méně diferencovanou a emočně zranitelnou. Má nižší toleranci vůči psychické zátěži a inklinuje i k impulsivnímu odreagování emocí.

Přítěžující okolností při řešení tohoto provinění je jeho následné jednání, bezprostřední nezájem o osud poškozené a vlastní hrubý zavrženíhodný způsob provedení činu.

Obviněný a poškozená uzavřeli v součinnosti s Probační a mediační službou-středisko Č.B. dohodu o náhradě škody mezi obviněným a poškozenou.

Mladistvý byl Krajským soudem v Českých Budějovicích odsouzen k trestnímu opatření podmíněného odsouzení na dobu 3 let s dohledem. Dále se podle § 19 odst. 1 zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže se ukládají mladistvému výchovná omezení, a to povinnost nenavštěvovat restaurace a obdobné zařízení za účelem požívání alkoholických nápojů a povinnost zdržet se požívání alkoholických nápojů.

Kasuistika č. 4

Na mladistvého byla podána obžaloba za:

- Provinění neoprávněného užívání cizí věci podle § 249 odst. 1 TrZ ve spojení s § 6 odst. 1 ZSM, spáchané ve spolupachatelství podle § 9 odst. 2 TrZ
- Provinění výtržnictví podle § 202 odst. 1 TrZ ve spojení s § 6 odst. 1 ZSM
- Provinění krádeže dle § 247 odst. 1 písm a) TrZ ve spojení § 6 odst. 1 ZSM
- Provinění porušování domovní svobody podle § 238 odst. 1,2 TrZ ve spojení § 6 odst. 1 ZSM
- Provinění krádeže podle § 247 odst. 2 TrZ ve spojení § 6 odst. 1 ZSM

Okresní soud v Českých Budějovicích rozhodl v hlavní věci v trestní věci mladistvého takto: mladistvý je vinen a odsuzuje se za tato provinění a za zbíhající se trestný čin nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů podle § 187 odst. 1 TrZ, jímž byl uznán vinným rozsudkem Okresního soudu v Českých Budějovicích a to podle § 187 odst. 1 TrZ, § 24 odst. 1 písm. h) ZSM za použití § 31 odst. 1 ZSM a § 35 odst. 2 TrZ k souhrnnému nepodmíněnému trestnímu opatření odnětí svobody v trvání 9 měsíců.

Podle § 60 odst. 1 TrZ, § 33 odst. 1 ZSM za podmínek uvedených v § 58 odst. 1 TrZ se výkon trestního opatření podmíněně odkládá a stanoví se zkušební doba v trvání 2 let a 6 měsíců.

Podle § 60a odst. 1 TrZ za podmínek uvedených v § 16 ZSM se na dobu zkušební dobu vyslovuje mladistvému dohled úředníka Probační a mediační služby.

U mladistvého byla při rozhodování o vhodném opatření poněkud složitější situace, neboť jde o mladistvého, který nestojí před soudem poprvé, trestné činnosti se dopouštěl

pod vlivem drog, výchovném problému sním byly poměrně dlouho dobu, byl umístěn ve výchovném ústavu, kde se podrobil léčbě drogové závislosti a z hodnocení průběhu této léčby tak, jak byla přednesena před soudem, je jak možno přepokládat, že za pomoci rodičů a odborného působení úředníka Probační a mediační služby by mu mohla být ještě dána šance prokázat, že je schopen řádného způsobu života, a že udělá vše proto, aby se do řádného života se všemi důsledky tedy i s těmi, že si na vlastní živobytí bude vydělávat vlastní prací zapojil.

Proto za nyní projednávanou trestnou činnost, jíž se dopustil ještě před vyhlášením rozsudku v jiné jeho trestní věci a to v trestní věci Okresního soudu v Českých Budějovicích, kde byl odsouzen k podmíněnému trestu odnětí svobody v trvání 8 měsíců se zkušební dobou stanovenou v trvání dvou let, mu tento podmíněný trest byl pouze zpřísněn v souladu s ustanovením § 35 odst. 2 TrZ při současném zrušení výroku.

Pokud mladiství dodrží podmínky zkušební doby a dohledu bude se na něj hledět, jako by nebyl trestán, poruší-li tyto podmínky, musí vzít na vědomí, že mu podmíněně odložené opatření bude přeměněno v trestní opatření nepodmíněně.

Mladistvý byl vzat do vazby a do vazební věznici mu bylo doručení vyrozumění o podání obžaloby pro:

- Provinění jako spolupachatel ve smyslu § 9 odst. 2 TrZ částečně provinění krádeže podle § 247 odst. 1 písm b), e) odst. 2 TrZ ve spojení § 6 odst. 1 ZSM,
- částečného trestného činu krádeže podle § 247 odst. 1 písm. b), e) a odst. 2 TrZ
- Provinění poškozování cizí věci podle § 257 odst. 1 TrZ
- Provinění neoprávněného držení platební karty podle § 249 písm. b) TrZ

Na základě obžaloby soud pro mládež rozhodl v hlavním líčení takto: že mladistvý je vinen a odsuzuje se podle § 247 odst. 1 TrZ za použití § 35 odst. 1 TrZ a § 25 odst. 3 ZSM k úhrnnému nepodmíněnému trestnímu opatření odnětí svobody v trvání 6 měsíců pro jehož výkon se podle § 39a odst. 2, písm. b) TrZ, § 76 ZSM za použití § 5 odst. 3 zákona č. 169/1999 Sb., zařazuje do věznice s dozorem.

Kasuistika č. 5

Proti mladistvému bylo zahájeno trestní stíhání a je obviněn z:

- provinění krádeže podle § 247 odst. 1 písm.e) TrZ , spáchaného formou spolupachatelství podle § 9 odst. 2 TrZ.

Dopustil se toho činu ač byl za takový trestný čin v posledních třech letech odsouzen rozsudkem Okresního soudu v Českých Budějovicích k trestu odnětí svobody v trvání 5 měsíců, jehož výkon byl podmíněně odložen na zkušební dobu v trvání 18 měsíců.

Mladistvý byl vzat do vazby a na základě žádosti státní zástupkyně Okresního státního zastupitelství v Českých Budějovicích. Okresní soud v Českých Budějovicích-soud pro mládež následně rozhodl o prodloužení vazební lhůty v trestní věci mladistvého, takto: podle § 47 odst. 1), 2) ZSM za použití § 48 ZSM, se přípustná dvouměsíční lhůta trvání vazby u mladistvého z důvodu uvedeného v § 67 písm. c) TrŘ prodlužuje o dva měsíce.

Mladistvý je nejen podezřelý, že ve zkušební době spáchá další trestnou činnost stejného druhu, sám při rozhodování o vzetí do vazby připustil, že jednak z uloženého trestu obecně prospěšných prací odpracoval pouze asi 60 hodin. Připustil, že jemu uložená omezení, která měl ve zkušební době podmíněného odsouzení dodržovat nerespektoval, toto vyplývá i ze zprávy Magistrátu města České Budějovice, odbor sociálních věcí, oddělení sociální prevence, kde je navíc uvedeno, že mladistvý nadále nerespektoval ani žádné jiné authority, rodině se přes veškerou snahu výchova vymkla z rukou.

Po ukončení školní docházky se začal učit na tříletém učebním oboru – obráběč kovů, v 1. pololetí , ale neprospěl, studium nedokončil a pak nastoupil na další odborné učiliště na dvouletý učební obor. Z důvodů krádeží na učilišti a opakovaných krádeží v rodině matka po domluvě s vedením učiliště, matka žádala o ukončení studia, studium bylo ukončeno, když již byl mladistvý pro patologické hráčství umístěn do dětské psychiatrické léčebny. Později zde byl pro recidivu znovu umístěn, ale v krátké době pak několikrát utekl a vedení léčebny jeho další hospitalizaci odmítlo.

Následně byl veden jako uchazeč o zaměstnání na úřadu práce, poté nastoupil jako pomocný dělník pro opakované závažné porušování pracovní kázně s ním byl rozvázán

pracovní poměr a mladistvý se měl dopouštět další trestní činnosti, pro kterou je nyní ve vazbě.

Z uvedených skutečností je zřejmé, že mladistvý je osobou, která neuznává základní povinnosti, k jejichž dodržování ho zásadně nepřiměla ani hrozba výkonu podmíněného odloženého trestu odnětí svobody. Je osobou, která zcela neodpovědně zahazuje příležitosti k pokud možno bezkonfliktnímu životu, k jinému životu, než je život na úkor či dokonce ke škodě jiných. Je osobou dosud upřednostňující své hry a zábavu a je otázkou, zda má před něčím respekt. Z tohoto důvodu je soud přesvědčen, že omezení jeho osobní svobody vazbou nemůže nahradit žádné z opatření uvedených v § 49 ZSM.

V úvahu by s přihlédnutím k osobě obviněného přicházelo jeho umístění ve výchovném zařízení vhodného typu. Dle sdělení Magistrátu města České Budějovice, odboru sociálních věcí, oddělení sociální prevence, však vyplývá, že v současné době, ani od doby kdy končí původní lhůta vazby, mladistvého v žádném výchovném zařízení umístit nelze.

Ve vyšetřování nezjistil soud žádné průtahy, trestní stíhání nebylo možné a nebude ho možno do daného termínu dokončit, neboť se zpracovávají znalecké posudky ke působené škodě a rovněž k osobě obviněného samotného tak, aby bylo možno jeho odpovědnost správně zhodnotit.

Současně je zřejmé, že propuštění mladistvého na svobodu by mohlo být zcela zmařeno či ztíženo dosažení účelu trestního stíhání, jímž je provedení řádného a zákonného procesu, aby proti tomu, kdo se dopustí provinění bylo užito opatření, které přispěje k tomu, aby se dalšího páchání provinění zdržel a našel si ve společnosti uplatnění odpovídající jeho schopnostem a rozumovému vývoji, a podle svých sil a schopností přispěl k odčinění újmy proviněními vzniklé. Vztahy mladistvého proti ostatním lidem, proti rodině se dosud neustále vyhrocovaly. Veškeré dříve přijaté opatření vedla obviněného pouze k opakování a stupňování trestné činnosti, proto by v současném stádiu řízení propuštěním mladistvému na svobodu mohl být účel trestného řízení ne-li zmařen, tedy ztížen. Soud se obává, že mladistvý by své hry a

trestnou činnost opakoval, aniž by zatím mohlo být přijato proti němu jiné opatření než vazba.

Kasuistika č. 6

Na mladistvého byla podána obžaloba za:

- Provinění krádeže podle § 247 odst.1 písm. b) odst. 2 TrZ ve spojení § 6 odst. 1 ZSM, z části ve formě spolupachatelství podle § 9 odst. 2 TrZ
- Provinění porušování domovní svobody podle § 238 odst. 1,2,3 TrZ a § 6 odst. 1 ZSM

Mladistvý byl na návrh státní zástupkyně vzat do vazby, pro důvodné podezření z dalšího páchaní trestné činnosti.

Takového jednání se mladistvý dopustil, ač byl za takový čin v posledních třech letech odsouzen rozsudkem Okresního soudu v Českých Budějovicích pro spáchání trestního činu podle § 247 odst. 1 písm. e), odst. 2 TrZ, spáchaného formou spolupachatelství podle § 9 odst. 2 TrZ k trestu odnětí svobody v trvání 5 měsíců.

Kasuistika č. 7

Na mladistvého byla podána obžaloba za:

- Provinění neoprávněného užívání cizí věci dle § 249 odst.1 TrZ ve spojení s § 6 odst. 1 ZSM, spáchaného formou spolupachatelství podle § 9 odst. 2 TrZ
- Provinění výtržnictví podle § 202 odst. 1 TrZ ve spojení § 6 odst. 1 ZSM

Mladistvý byl odsouzen k výměře 50 hodin obecně prospěšných prací, ale odsouzený nevykonal žádnou hodinu, tudíž není vyhotovováno usnesení o případném zápočtu dosud vykonaného trestu, vzhledem k nyní uloženému souhrnnému trestnímu opatření obecně prospěšných prací 200 hodin.

Za tato provinění a trestný čin podílnictví § 251 odst. 1 písm. a) TrZ, již byl pravomocně uznán vinným rozsudkem Okresního soudu v Českých Budějovicích, a to podle § 202 odst. 1 TrZ, § 24 odst. 1, písm a) ZSM, § 26 odst. 1 ZSM, za použití § 35 odst. 2 TrZ k souhrnnému trestnímu opatření obecně prospěšných prací v rozsahu 200 hodin.

Podle § 26 odst. 1 ZSM, § 15 odst. 2 písm. a) ZSM a § 16 ZSM se po dobu výkonu trestného opatření obžalovanému ukládá výchovné opatření dohledu probačního úředníka.

Na mladistvého z důvodu neplnění obecně prospěšných prací, neplnění dohledu a páchaní další trestné činnosti podán návrh na vzetí do vazby.

Kasuistika č.8

Proti mladistvému je zahájeno trestní stíhání, je obviněn z:

- Provinění výtržnictví podle § 202 odst. 1 TrZ
- Provinění podpory a propagace hnutí směřující k potlačení práv a svobod člověka podle § 261 TrZ ve stádiu spolupachatelství, podle § 9 odst. 2 TrZ.

Další trestní stíhání bylo zahájeno za:

- provinění ublížení na zdraví podle § 222 odst. 1 TrZ
- provinění výtržnictví podle § 202 odst. 2 TrZ.

Jinému úmyslně ublížil na zdraví a dopustil se veřejně nebo na místě veřejnosti přístupném hrubé neslušnosti nebo výtržnosti zejména tím, že napadl jiného.

Mladistvý byl na základě rozhodnutí Okresního soudu v Českých Budějovicích vzat do vazby. Vazební lhůta již byla jedenkrát v přípravném řízení soudem prodloužena o dva měsíce.

Vzhledem na zjištěnou brutalitu jednání mladistvého a absolutní absenci jakékoliv lítosti, přetrvávající útočnost v jeho vyjádřeních i v chování, je soud toho názoru, že k dosažení účelu ZSM je nutno uložit již opatření trestní, jiná opatření by zcela zjevně k dosažení účelu tohoto zákona nevedla.

Mladistvého polehčuje významným způsobem dosavadní trestní bezúhonnost, byť u mladistvého s tou výhradou, že se jako nezletilý měl dopustit trestného činu krádeže § 247 odst. 1 písm. b) TrZ, jeho trestní stíhání bylo tenkrát pro nedostatek jeho věku odloženo.

Na základě usnesení státní zástupkyně Okresního státního zastupitelství v Českých Budějovicích rozhodla v trestní věci mladistvého proti obviněnému, naposledy bez pracovního poměru takto: podle § 73b odst. 3 věty první, § 72 odst. 2 písm. a) TrŘ a §

47 odst. 1 ZSM se mladistvý propouští z vazby na svobodu neboť pominuly důvody vazby podle § 67 písm. c) TrŘ. A podle § 47 odst. 7 a § 16 odst. 1,2,3 ZSM se nad mladistvým do skončení trestního stíhání nařizuje dohled probačního úředníka.

Kasuistika č. 9

Proti mladistvému je zahájeno trestní stíhání, je obviněn z:

- Provinění násilí proti skupině obyvatel a proti jednotlivci podle § 197 odst. 1 TrZ.

Tedy jinému vyhrožoval usmrcením takovým způsobem, že to mohlo vzbudit důvodnou obavu.

- Provinění krádeže podle § 9 odst. 2, § 247 odst. 1 písm. b) TrZ
- Provinění porušování domovní svobody § 9 odst. 2, § 238 odst. 1, 2 TrZ. Tedy si jednáním přisvojil cizí věc tím, že se jí zmocnil a čin spáchal vloupáním a dále neoprávněně vnikl do domu nebo do bytu jiného a překonal překážku, jejímž účelem bylo zabránit vniknutí.

Vzhledem k uvedeným skutečnostem je zahájení trestního stíhání plně odůvodněno.

Mladistvý byl vzat do vazby a byla na něj podána obžaloba za výše uvedené provinění. Mladiství je toho času ve vazbě.

5. DISKUSE

5.1. *Diskuse k výsledkům z dotazníkového šetření*

Úvodní tři otázky dotazníku byly zaměřeny na pohlaví, věk a vzdělání respondentů. Dotazník vyplňovalo 52% žen a 48% mužů (graf 1). Z věkové kategorie byla nejvíce zastoupena kategorie od 52 let a více 25% (graf 2). V otázce zjišťující vzdělání bylo nejvíce zastoupeno 41% vzdělání středoškolské (graf 3).

Další otázkou bylo u respondentů zjišťováno, u kterého pohlaví se častěji objevuje delikventní chování. Z hlediska dětských a mladistvých pachatelů lze říci, že mezi kriminalitou chlapců a dívek existují velké rozdíly, a to jak v rozsahu tak v závažnosti páchaných trestných deliktů. Dívky se na ní podílejí ve výrazně menší míře než chlapci.⁶¹ I z mého výzkumu vyplývá, že veřejnost je přesvědčena o převaze mužů při páchaní kriminálních deliktů. Toto tvrzení potvrdilo 87% dotázaných (graf 4).

Dále byl v dotazníku zjišťován vliv dědičnosti na kriminální chování. Při výkladu příčin kriminality se nelze odhlédnout od biologického základu lidí, od oblasti genetiky, dědičných a konstitučních vlivů. Konkrétní dispozice jedince tvoří obecný rámec jeho možností a stojí často u kořenů odlišného socializačního vývoje jedinců, a to i ve stejném či obdobném výchovném prostředí. Člověk si při svém narození přináší na svět určité dispozice, které ve většině případů nejsou sami o sobě ani špatné ani dobré. O těchto dispozicích lze pouze konstatovat, že některé z nich jsou rizikovější než jiné a jejich pozitivní přizpůsobení je obtížnější. V současné světové psychologii je podíl dědičnosti na vývoji osobnosti široce diskutován. Poměrně nejprozkoumanější je problematika dědičnosti inteligence, méně již otázky osobnostních rysů. Dispozice k neadekvátnímu chování, které při nevhodném výchovném působení může přerůst až do trestné činnosti, mohou pramenit i z nejrůznějších poruch mozku (porodní komplikace, úrazy), z poruch reaktivity autonomního nervového systému či vrozených osobnostních dispozic.⁶² Studie dědičnosti jsou obvykle podnikány na dospělé populaci.

⁶¹ Kuchta, J. - Válková H, a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2005. s. 270

⁶² Novotný, O. – Zapletal, J. a kol. *Kriminologie*. 2. přepracované vyd. Praha: ASPI Publishing, 2004. s. 389

Převést jejich výsledky na mládež nejde bez upozornění na fakt, že hranice mezi delikventem a nedelikventem je během dospívání mnohem méně ostrá než v dospělosti. Velmi mnoho mladých lidí, zejména mladých mužů, a zejména těch, kteří žijí ve velkých městech, se někdy dopustí činu, který překračuje hranice zákona. Většina z nich není nikdy vyšetřována ani dopadena. Existuje tedy mnoho mladých lidí, kteří se nikdy nedostanou do žádného vzorku zkoumaných osob. Při mém výzkumu se jednoznačně ukázalo, že veřejnost nepovažuje dědičnost za příčinu vzniku delikventního chování uvedlo to 66% dotázaných (graf 5).

V poslední době je jako významný faktor, který ovlivňuje násilnou kriminalitu dětí a mládeže, často uváděn vliv médií, resp. prezentace násilí v médiích. Na otázky týkající se vlivu hraní akčních počítačových her a televizního násilí na delikventní chování v mém dotazníku, odpovědělo 91% dotázaných, že si myslí, že televizní násilí má vliv na vznik delikventní chování (graf 7). Jen o něco méně, a to 87% respondentů odpovědělo, že na delikventním chování se také podílí hraní akčních počítačových her (graf 6). Z toho vyplývá, že veřejnost považuje za závažnější problém, problematiku televizního násilí. Podle mého názoru je to tím, že při hraní akčních počítačových her se hráč může aktivně zapojit a určitým způsobem vybit agresivitu, která se může hromadit v průběhu hraní hry, ale u televize se dítě nebo mladistvý stává pouhým pasivním divákem, a pak ho může lákat, vyzkoušet si to co v televizi viděl, a tím se pak dostat do konfliktu se zákonem.

I odborná literatura považuje vliv médií, a zejména televize za jednu z hlavních příčin, která má vliv na socializaci dětí a mládeže. Děti a dospívající sledují televizi nejvíce ze všech médií. Čas, který věnují sledování televize, je v průměru delší než všechny jiné mimo školní aktivity, jimž se děti a dospívající v naší kultuře věnují. Negativní účinky má podle psychologických výzkumů televizní násilí zejména u těch dětí, jež jsou k násilnému chování disponovány (např. dědičnými a konstitučními faktory, rodičovským nezájmem či nepřátelstvím, příslušností ke skupinám, jež sdílejí deviantní normy). Dítě nedostatečně vychovávané všemi, kdo by na něj měli působit, se snadno stane dítětem vychovávaným televizí a snadněji z ní přijímá vzory i ty druhy chování, od nichž by ho přiměřeně pečující vychovatelé odrazovali. Jsou ovšem děti,

kteře ke kriminálnímu chování disponují i jiné vlivy než způsob výchovy v rodině. I tyto děti, podobně jako děti poškozované vlivem rodičů, mohou být vnímavější na špatné příklady viděné v televizi. Není proto dobré všechnu odpovědnost za působení televize nechávat na rodičích, na jejich schopnosti posilovat u dětí imunitu proti negativním účinkům televize.⁶³ Přitom z výzkumů zaměřených na vztahy mezi násilnou kriminalitou dětí a násilím v mediích a vyplývá, že pouze malá část dětí, které spáchaly závažné násilné trestné činy, označila jako zásadní vliv médií na spáchání daného činu.⁶⁴

Problematika trestní odpovědnosti, trestání a trestního stíhání mladistvých je v současné právní úpravě řešena zákonem 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže (ZSM). Otázkou č. 8 bylo u respondentů zjišťováno jestli znají právní předpis, který upravuje podmínky odpovědnosti mládeže za protiprávní činy. Z mého výzkumu vyplynulo, že 91% dotázaných právní úpravu nezná (graf 8). Je to možná dáno krátkou platností tohoto předpisu, protože pouze 9% respondentů uvedlo, že znají právní předpis upravující odpovědnost mládeže za protiprávní činy. ZSM je platný od 1. 1. 2004 a přinesl celou řadu nových pohledů na zacházení s mládeží. Jedna z nejdůležitějších změn spočívá v tom, že soudnictví ve věcech mladistvých a ve věcech posuzování činů jinak trestných spáchaných dětmi mladšími patnácti let vykonávají soudy pro mládež. Soudem pro mládež se rozumí zvláštní senát anebo v zákonem stanovených případech předseda takového senátu nebo samosoudce příslušného okresního, krajského, vrchního nebo Nejvyššího soudu. Soudnictví nad mládeží se vztahuje především na mladistvé osoby, ale do určité míry i na děti mladší patnácti let. Soudci, státní zástupci, příslušníci policejních orgánů a úředníci Probační a mediační služby působící v trestních věcech mládeže musí mít zvláštní průpravu pro zacházení s mládeží.⁶⁵

ZSM nabízí širokou škálu opatření, které lze mladistvému uložit. Těmito opatřeními jsou výchovná, ochranná a trestní opatření. Účelem opatření vůči

⁶³ Matoušek, O. – Kroftová, A. *Mládež a delikvence*. 2. vyd. Praha: Portál, 2003. s. 104

⁶⁴ Kuchta, J. - Válková H, a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2005. s. 286

mladistvému je především vytvoření podmínek pro sociální a duševní rozvoj mladistvého, se zřetelem na jeho dosažený stupeň rozumového a mravního vývoje, osobním vlastnostem, rodinnou výchovu a prostředí mladistvého, z něhož pochází, dále pak jeho ochrana před škodlivými vlivy a předcházení dalšímu páčání provinění.⁶⁶

K opatřením ukládaným mladistvým se vztahovaly další dvě otázky z dotazníku (otázky č. 9 a 10). V první z nich bylo u respondentů zjišťováno jestli znají opatření, která lze uložit mladistvému a ve druhé jestli si respondenti myslí, že opatření, která jsou ukládána mladistvým mají preventivní charakter. Na první z těchto otázek mi 48% dotázaných odpovědělo, že nezná opatření, která lze uložit mladistvému a 52% dotázaných odpovědělo, že zná opatření, která lze mladistvému uložit (graf 9). Pokud respondent uvedl, že zná opatření následovala podotázka, aby uvedl jaké opatření lze mladistvému uložit. Mezi těmito odpověďmi bylo nejčastěji uvedeno umístění mladistvého do zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy, a to celkem u 29 dotázaných, mezi další odpovědi uváděli respondenti např. vězení, trest, obecně prospěšné práce, zákaz činnosti a dohled. Na druhou z těchto otázek odpověděla většina, a to 61% dotázaných, že si myslí, že opatření, která jsou mladistvým ukládána nemají preventivní charakter (graf 10).

Další otázkou v dotazníku (č. 11) bylo zjišťováno jestli si veřejnost myslí, že mladistvý, který spáchal provinění bude v trestné činnosti pokračovat i v dospělosti. Na tuto otázku jsem dostala jednoznačnou odpověď. 67% dotázaných si myslí, že mladistvý bude v trestné činnosti pokračovat i v dospělosti (graf 11). Přičemž odborná literatura uvádí, že u mladého člověka je obtížnější než u dospělého předpovědět, kam bude jeho životní dráha směřovat. Delikventní chování mladistvého může být jen ojedinělou epizodou, nebo začátkem zločinecké kariéry. Delikventní chování dospělého bude s větší pravděpodobností pokračovat v budoucnu a je také pravděpodobnější, že se z něj bude odpovídat před soudem.⁶⁷ U mladistvého obecně existuje větší možnost, že

⁶⁵ Novotný, O. – Zapletal, J. a kol. *Kriminologie*. 2. přepracované vyd. Praha: ASPI Publishing, 2004.s. 402-403

⁶⁶ Ščerba, F. Sankcionování mladistvých. *Kriminalistika*, 2005, roč. 38, č.2, s. 140-141

⁶⁷ Matoušek, O. – Kroftová, A. *Mládež a delikvence*. 2. vyd. Praha: Portál, 2003. s. 23

se podaří jeho výchovu a budoucí život nasměrovat tak, aby se taková osoba v budoucnu již trestní činnosti vyvarovala.

Další otázka z dotazníku (č. 12) byla směřována k institutu Probační a mediační služby (PMS). 91% dotázaných uvedlo, že Probační a mediační službu nezná. Přitom Probační a mediační služba vznikla zákonem č. 257/2000 Sb., o probační a mediační službě, který vstoupil v platnost na začátku roku 2001, což si myslím, že je dost dlouhá doba na to, aby se činnost PMS dostala do podvědomí veřejnost, ale toto mé tvrzení potvrdilo pouhých 9% dotázaných, který odpověděli, že znají PMS. Po kladné odpovědi na tuto otázku následovala podotázka, ve které měli respondenti uvést činnosti PMS. Mezi nejčastěji uváděné činnosti patřili např. dohled probačního úředníka, obecně prospěšné práce, práce s rodinou a návrat do společnosti. PMS zajišťuje v řízení podle ZSM dohled nad mladistvým a v případech, kdy dohled nebyl uložen, provádí úkony směřující k tomu, aby mladistvý vedl ve zkušební době řádný život pokud bylo rozhodnuto: o propuštění mladistvého z vazby za současného vyslovení dohledu, o podmíněném zastavení trestního stíhání, o podmíněném upuštění od trestního opatření s dohledem, o uložení obecně prospěšných prací za současného vyslovení výchovných opatření, o uložení peněžitého opatření s podmíněným odkladem výkonu, o podmíněném odsouzení, včetně podmíněného odsouzení s dohledem, o podmíněném propuštění z výkonu odnětí svobody a o uložení dalších trestních, ochranných a výchovných opatření a soud předal věc Probační a mediační službě. Probační úředníci může být i ve vykonávacím řízení pověřen předsedou senátu zjišťováním potřebných údajů o osobě mladistvého a jeho poměrech (§ 75 ZSM). Kromě vedených činností pak PMS může vykonávat tzv. soudní pomoc, tedy opatřování informací o mladistvém o jeho rodinném a sociálním zázemí a také provádět mediační činnost. Probační úředníci musí mít zvláštní průpravu pro zacházení s mládeží, především však jejich činnost musí být v souladu se zásadami, kterými je ZSM ovládán. Jde především o zásadu přímého přístupu, dle které má mladistvý právo na zacházení přiměřené jeho věku, duševní vyspělosti a zdravotnímu stavu. Významnou zásadou pro úředníky PMS také zásada spolupráce s orgánem sociálně-právní ochrany dětí, zájmovými sdruženími občanů a osobami realizujícími probační programy, aby posílili výchovné působení řízení ve

věcech mladistvých, vytvořili podmínky pro individuální přístup k řešení jednotlivých věcí včas reagovali na potřeby a zájmy mladistvých a poškozených osob i všech dalších subjektů dotčených trestnou činností a také tímto způsobem trestné činnosti zamezovali a jí předcházeli.⁶⁸

Poslední otázka v dotazníkovém šetření směřovala k organizaci prevence ve městě nebo obci, ve které respondent žije. Z dotazníku je zřejmé, že veřejnost si myslí, že v jejich městě nebo obci prevence kriminality organizována není, uvedlo to 66% dotázaných (graf 13).

Přitom vláda České republiky na programy prevence ve městech každoročně od roku 1996 uvolňuje finanční prostředky (ve výši od 40 do 100 mil. Kč). Vládou podporovaná prevence kriminality na místní úrovni v České Republice byla od roku 1996 realizována ve dvou programech. Prvním je komplexní součinnostní program, který byl vládou podporován v letech 1996-2004. Podstatou komplexnosti byla orientace těchto projektů na sociální, situační a viktimologické aspekty prevence, tedy orientace na občany, organizace, sociální skupiny včetně rodin a obětí trestných činů a zároveň na snižování jednotlivých druhů kriminality a strachu z kriminality. Druhým je program partnerství, který je vládou podporován od roku 2003 a je inovací původního Komplexního programu prevence kriminality. Obecně jde o partnerství mezi policií a komunitou (představitelé obcí, měst, krajů a dalšími subjekty) při ochraně veřejného pořádku, bezpečnosti a prevenci kriminality. Základním předpokladem programu je analytická, signalizační a iniciativní role policie České republiky. Program vychází ze skutečnosti, že policie má nejúplnější a nejobektivnější informace o trestné činnosti a jejich vývojových trendech v daném regionu. Součástí programu je vytváření integračních systémů mezi policií státní, obecní, soukromými bezpečnostními službami, hasiči, záchrannými zdravotnickými a havarijními službami a dobrovolníky.⁶⁹

Myslím si, že prevence kriminality mládeže je nejdůležitějším prvkem v boji proti kriminalitě mládeže, protože je mnohem účinnější kriminalitě předcházet, než ji následně složitými mechanismy řešit.

⁶⁸ Jelínek, J, Melicharová D, *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže s poznámkami a judikaturou*. 1. vyd. Praha: Linde, 2004. s. 116-117

⁶⁹ Zapletal, J. *Prevence kriminality*. 2. přepracované vyd. Praha: PA ČR, 2005. s. 60-61

Výsledky dotazníkového výzkumu

Hypotéza 1, která zněla:

Povědomí veřejnosti vztahující se k řešení problematiky kriminality mládeže je malé. K této hypotéze se vztahovaly otázky č. 8, 12 a 13. Tato hypotéza se **potvrdila**, protože pouze 9 % dotázaných zná právní předpis upravující odpovědnost mladistvých za protiprávní činy, 19 % dotázaných ví jak a kde je organizována prevence kriminality mládeže a 9% dotázaných zná institut Probační a mediační služby.

Dílčí hypotéza: Znalost opatření, která lze uložit mladistvému za spáchané provinění, není v povědomí veřejnosti. K této hypotéze se vztahovala otázka č. 9. tato hypotéza se **nepotvrdila**, protože 52 % dotázaných zná opatření, která lze uložit mladistvému.

Hypotéza 2, která zněla:

Vliv dědičnosti na delikventní chování mladistvých je větší než vliv médií. K posouzení této hypotézy bylo použito otázek 5, 6, 7. Tato hypotéza se **nepotvrdila**, protože 33% dotázaných uvedlo, že dědičnost má vliv na delikventní chování, ale 87 % dotázaných uvedlo, že na delikventní chování má vliv hraní akčních počítačových her a 91% dotázaných uvedlo, že na delikventní chování má vliv televizní násilí.

Hypotéza 3, která zněla:

Lze předpokládat, že veřejnost si myslí, že mladistvý, který spáchal trestný čin bude v trestné činnosti pokračovat i v dospělosti. K posouzení hypotézy 3 byla použita otázka č. 11. Z výzkumu vyplývá, že 66% dotázaných si myslí, že mladistvý bude v trestné činnosti pokračovat i v budoucnosti.

Tato hypotéza byla souborem respondentů **potvrzena**.

5.2. Diskuse k výsledkům z rozboru kasuistik

Děti a mladiství se nejčastěji dopouštějí majetkové kriminality – konkrétně krádeží, které představují více než polovinu ze všech jimi páchaných provinění. Spolu s ostatní majetkovou kriminalitou pak představují všechny majetkové trestné činy cca 60% veškeré objasněné trestné činnosti dětí a mladistvých. Pod označením zbývající kriminalita převažují trestné činy sprejství, výtržnictví, drogová trestná činnost,

podílnictví, šíření poplašné zprávy a neoprávněného držení platební karty. Za majetkovou a zbývající trestnou činností následuje násilná trestná činnost.

Skladba trestné činnosti z hlediska zastoupení jednotlivých trestných činů páchaných mladistvými ve srovnání s předchozími roky zůstává neměnná, stále dominují krádeže, konkrétně tzv. krádeže prosté a krádeže vloupáním. Mladiství se stále nejvíce mimo krádeží dopouštěli trestných činů loupeže podle § 234 TrZ. Varující je poměrně výrazný vzestup počtu policíí evidovaných trestných činů loupeže spáchaných mladistvými, ale i určité zvýšení počtu znásilnění.

Počet vražd spáchaných mladistvými činil v letech 2002 a 2003 vždy 5 vražd ročně, v roce 2004 mimořádných 12 vražd, v roce 2005 - 2 vraždy, v roce 2006 - 4 vraždy.

Pokud jde o trestný čin krádeže mladiství se ho většinou dopouštějí ve skupinách a často ve spojení s osobami mladšími 15 let, přičemž jde často o cizí státní příslušníky či o osoby romského etnika. Obvykle se jedná o kapesní krádeže, ke kterým dochází v městské hromadné dopravě a na tržištích. Dále dochází ke krádežím v obchodních domech, přičemž zde odcizené věci jsou zpravidla určeny k prodeji a za utržené peníze si mladiství kupují drogy.

Dalšími nejfrekventovanější páchanými trestnými činy mladistvými jsou tradiční trestné činy poškozování cizí věci a nově kriminalizované poškození a zneužití záznamu na nosiči informací, dále neoprávněné užívání cizí věci a ublížení na zdraví.⁷⁰

I z mého výzkumu vyplývá, že nejvíce se u mladistvých objevuje provinění krádeže, ale toto provinění je páchané většinou spolu s dalšími proviněními jako např. provinění loupeže, výtržnictví, porušování domovní svobody, neoprávněného užívání cizí věci, provinění šíření poplašné zprávy, provinění zpronevěry, provinění vydírání, provinění podpory a propagace hnutí směřující k potlačení práv a svobod člověka, provinění násilí proti skupině obyvatel a proti jednotlivci, provinění ublížení na zdraví.

Pokud jde o sankcionování mladistvých, tak nejčastěji jsou mladiství delikventi odsouzeni za majetkové trestné činy. Nejčastěji jsou mladiství odsouzeni k trestu odnětí svobody s podmíněným odkladem, ve výjimečných případech jsou odsouzeni

⁷⁰ Marešová, A. Kriminalita mládeže. *Trestní právo*, 2005, roč. 10, č. 4, s. 19

k nepodmíněným trestům odnětí svobody.⁷¹ Z mého výzkumu vyplývá, že mladistvým jsou ukládána trestní opatření, ale už není tak zřejmé, která jsou zastoupena více. Mladistvým jsou ukládána opatření odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu s dohledem, odnětí svobody nepodmíněně a obecně prospěšné práce.

Provinění jsou mladistvými páchána opakovaně a mladistvé neodradí ani to, že je proti nim opakovaně zahajováno trestní stíhání. Mladiství jsou proto bráni do vazby, protože zde hrozí důvodné podezření, že by mohli do rozhodnutí soudu páchat další trestnou činnost.

Použití institutu vazby v trestních věcech mladistvých je z tohoto pohledu opatřením zcela výjimečným. V § 49 ZSM je uvedeno, že vazbu mladistvého lze nahradit zárukou, dohledem, slibem nebo jeho umístěním v péči důvěryhodné osoby. Vazbu mladistvého lze také nahradit peněžitou zárukou. Tato opatření jsou pojímána tak, že by měla být využívána přednostně.⁷²

Nahrazení vazby jiným opatření většinou není možné. Je to dáno hlavně tím, že mladiství nemají stabilní a funkční rodinné prostředí. Kromě toho mladiství často nerespektují autority, jsou bez zaměstnání a trestnou činností si vydělávají na drogy, protože třetina zkoumaných mladistvých jsou konzumenti drog.

V rodinách mladistvých delikventů se objevuje trestná činnost rodičů, alkoholismus, nezaměstnanost, rozvody, velký počet členů rodiny a chybí zde kontrola nad volným časem dítěte, a proto se mladiství upínají na delikventní party, se kterými společně páchají trestnou činnost a ve většině případů si obstarávají prostředky na drogy.

Během provedeného výzkumu z rozboru kasuistik jsem dospěla k těmto závěrům:

Hypotéza 4: Nejčastěji páchaným proviněním je provinění krádeže.

Hypotéza 5: Mladiství páchají provinění ve skupinách.

Hypotéza 6: Vazební důvody jsou dány opakovaným pácháním trestné činnosti.

Hypotéza 7: Mladiství, kteří páchají trestnou činnost, nemají funkční rodinné prostředí.

⁷¹ Marešová, A. Kriminalita mládeže. *Trestní právo*, 2005, roč. 10, č. 4, s. 19

⁷² Růžička, M. - Zezulová, J. *Zadržení a vazba v českém trestním procesu*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2004. s. 553

6. ZÁVĚR

Počet spáchaných provinění za poslední roky sice klesá, ale problematika kriminality mládeže je stále závažným problémem ve společnosti. Musíme se smířit s faktem, že kriminalita ještě dlouho zůstane součástí našeho běžného života a kriminalita mládeže nemůže být výjimkou. Lze ji však ovlivňovat jak co do rozsahu, tak i do závažnosti.

V této práci, pojednávající o problematice vazebního zajištění mladistvého pachatele, jsem popsala danou problematiku, upozornila na příčiny vzniku kriminality mládeže a na signály, které mohou ve věznici pozitivně nebo negativně ovlivnit výchovný vliv na mladistvého. Tím jsem splnila vytyčený cíl práce.

Během provedeného dotazníkového výzkumu jsem dospěla k tomu, že stanovená hypotéza 1, která zněla: povědomí veřejnosti vztahující se k řešení problematiky kriminality mládeže je malé, se potvrdila.

Dílčí hypotéza vztahující se k hypotéze 1, zněla: znalost opatření, která lze uložit mladistvému za spáchané provinění, není v povědomí veřejnosti, se nepotvrdila.

Stanovená hypotéza 2, která zněla: vliv dědičnosti na delikventní chování mladistvých je větší než vliv médií, se nepotvrdila.

Stanovená hypotéza 3, která zněla: lze předpokládat, že veřejnost si myslí, že mladistvý, který spáchal trestný čin bude v trestné činnosti pokračovat i v dospělosti, se potvrdila.

Je to dáno zřejmě tím, že média často informují o kriminalitě páchané dětmi nebo mladistvými, ale už neinformují o možnostech řešení této problematiky, a proto také veřejnost nezná právní předpis vztahující se řešení problematiky kriminality mládeže, neznají možnosti prevence a instituty, které se zabývají řešením problematiky kriminality mládeže. Možná i zvýšená informovanost ve školách o této závažné problematice a možnostech jejího řešení směřující k žákům, ale hlavně také k rodičům, by přispěla k větší informovanosti a k většímu porozumění veřejnosti při řešení této problematiky.

Během provedeného výzkumu z rozboru kasuistik jsem dospěla k těmto závěrům: Hypotéza 4: Nejčastěji páchaným proviněním je provinění krádeže.

Hypotéza 5: Mladiství páchají provinění ve skupinách.

Hypotéza 6: Vazební důvody jsou dány opakovaným pácháním trestné činnosti.

Hypotéza 7: Mladiství, kteří páchají trestnou činnost, nemají funkční rodinné prostředí.

7. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

BÁRTLOVÁ, S. – HNILICOVÁ, H. *Vybrané metody a techniky výzkumu: zjišťování spokojenosti pacientů*. 1. vyd. Praha: Institut pro další vzdělávání pracovníků ve zdravotnictví, 2000. 118 s. ISBN 80-7013-311-2.

BOLDIŠ, P. *Bibliografické citace dokumentů podle ČNS 690 a ČNS ISO 690: Část 2- Modely a příklady citací u jednotlivých typů dokumentů*. [online]. Verze 3.0 (2004). ©1999- 2004, poslední aktualizace 11.11.2004.
Dostupné z: <<http://www.boldis.cz/citace/citace2.pdf>>.

BUREŠ, J. *STATUT Probační a mediační služby ČR* [online].[cit. 15. března 2007].
Dostupné z: <http://www.pmscr.cz/scripts/index.php?id_nad=25>.

DISMAN, M. *Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele*. 3. vyd. Praha: Karolinum, 2000. 374s. ISBN 80-246-0139-7.

HÁLA, J. *Úvod do teorie a praxe vězeňství*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, o.p.s. 2005. 183 s. ISBN 80-86708-05-5.

HRUŠÁKOVÁ, M. Ochrana soukromí mladistvých a dětí v řízení dle zákona o soudnictví ve věcech mládeže a publikace obrazových snímků. *Trestněprávní revue*, 2006, roč. 5, č.6, s. 170-173. ISSN 1213-5313.

JELÍNEK, J, MELICHAROVÁ D, *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže s poznámkami a judikaturou*. 1. vyd. Praha: Linde, 2004. ISBN 80-7201-493-5.

KUCHTA, J. – VÁLKOVÁ, H. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 1. vyd, Praha C.H. Beck 2005, 544 s. ISBN 80-7179-813-4.

MATES, P. *Trestání a výchova mladistvých*. [online].[cit. 29.března 2007]. Dostupné z: [http://pravniciradce.ihned.cz/index.php?p=F00000_d&article\[id\]=10025965](http://pravniciradce.ihned.cz/index.php?p=F00000_d&article[id]=10025965).

MATOUŠEK, O. – KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. 2. vyd. Praha: Portál, 2003. 344s. ISBN 80-7178-771-x.

MAREŠOVÁ, A. Kriminalita mládeže. *Trestní právo*, 2005, roč. 10, č. 4, s. 14-20. ISSN 1211-2860.

Mediace [online].[cit.15.března 2007].

Dostupné z: <http://www.pmscr.cz/download/Informacni_letak-MEDIACE.pdf>.

NOVOTNÝ O, ZAPLETAL J., a kol., *Kriminologie*, Praha , ASPI Publisching 2004 , 2. přepracované vyd. ISBN 80-7357-026-2.

Obecně prospěšné práce [online].[cit.15. března 2007].

Dostupné z: <http://www.pmscr.cz/download/Informacni_letak_-_OPP.pdf>.

Parole [online].[cit.15. března 2007].

Dostupné z: <http://www.pmscr.cz/download/Informacni_letak_-_PAROLE.pdf>.

Poslanecká sněmovna. *Vládní návrh č. 210, na vydání zákona o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže)*. 2002. [online].[cit.15. března 2007].

Dostupné z: <<http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=4&CT=210&CT1=0>>.

Poslání a cíle Probační a mediační služby ČR [online].[cit. 15. března 2007].

Dostupné z: <http://www.pmscr.cz/scripts/index.php?id_nad=21>.

Probační dohled [online].[cit.15.března 2007]. Dostupné z:

<http://www.pmscr.cz/download/Informacni__letak_-_PROBACNI_DOHLED.pdf>.
Programy prevence kriminality na místní úrovni – Partnerství [online].[cit.15. března 2007]. Dostupné z: <<http://www.mvcr.cz/prevence/ksp/index.htm>>.

Republikový výbor pro prevenci kriminality[online].[cit. 15. března 2007]. Dostupné z: <<http://www.mvcr.cz/prevence/system/rvppk/2.1.htm>>.

RŮŽIČKA, M. - ZEZULOVÁ, J. *Zadržení a vazba v českém trestním procesu*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2004. 820 s. ISBN 80-7179-817-7.

SCHELLEOVÁ, I. a kol. *Právní postavení mladistvých*, 1. vyd, Praha: 2004. 250 s. ISBN 80-86432-82-3.

ŠABATA, K. Státní zastupitelství a opatření vůči dětem mladším patnácti let. *Státní zastupitelství*. 2005, vychází měsíčně, č. 7-8, s. 17-21. ISSN 1214-3758.

ŠÁMAL, P. – a kol. *Zákon o soudnictví e věcech mládeže*. Komentář. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2004. 1065 s. ISBN 80-7179-829-0.

ŠČERBA, F. K právní úpravě odklonů uplatňovaných v řízení proti mladistvým. *Trestní právo*. 2005, roč. 10, č. 4, s.18-19. ISSN 1211-2860.

ŠČERBA, F. Metody činnosti probační a mediační služby. *Trestní právo*. 2002, roč. 7, č. 6, s. 21-23. ISSN 1211-2860.

ŠČERBA, F. Sankcionování mladistvých. *Kriminalistika*, 2005, roč. 38, č.2, s. 135-141. ISSN: 1210-9150.

ŠOUKAL, J. - DRÁPAL, D. - LUKOVSKÝ, Z. *Řízení a rozhodování v trestních věcech mladistvých*. 1. vyd. Praha: IFEC, 2000. 96 s. ISBN 80-86412-05-9.

VÁLKOVÁ, H. Ochrana soukromí a osobnosti mladistvého versus právo na informace, svoboda projevu a zásada veřejnosti. *Trestněprávní revue*. 2006, roč. 5, č. 4, s. 97-99. ISSN 1213-5313.

VYKOPALOVÁ, H. *Sociálně patologické jevy v současné společnosti*, 1. vyd, Olomouc 2001, 154 s., ISBN 80-244-0337-4.

Zákon č. 218/2003 Sb. o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže) ve znění poslední novely.

Zákon č. 257/2000 Sb. o Probační a mediační službě ve znění poslední novely.

Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon ve znění poslední novely .

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád) ve znění poslední novely.

Zákon č. 293/1993 Sb. o výkonu vazby ve znění poslední novely .

ZAPLETAL, J. *Prevence kriminality*. 2. přepracované vyd. Praha: PA ČR, 2005. 108 s. ISBN 80-7251-200-5.

ZEZULOVÁ, J. *Trestní zákonodárství nad mládeží*. 1. vyd. Brno, 1997. 248 s. ISBN 80-2101643-4.

ZEZULOVÁ, J. – RŮŽIČKA, M. Aktuální problémy zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže. *Státní zastupitelství*. 2005, roč., č. 7-8, s. 6-15. ISSN 1214-3758.

ZOUBKOVÁ, I. – NIKL, J. – ČERNÍKOVÁ, V. *Kriminalita mládeže*. 1. vyd. Praha: Policejní akademie České republiky Vydavatelství PA ČR, 2001. 89 s. ISBN 80-7251-070-3.

ZOUBKOVÁ, I. *Kontrola kriminality mládeže*. 1. vyd. Dobrá Voda u Pelhřimova, 2002. 231 s. ISBN80-86473-08-2.

8. KLÍČOVÁ SLOVA

Kriminalita

Mladistvý

Dítě mladší 15 let

Provinění

Opatření

Řízení

Vazba

Prevence

9. PŘÍLOHY

Příloha č. 1: Vzor dotazníku

Příloha č. 2: Struktura kriminality dětí do 15 let za rok 2004

Příloha č. 3: Struktura kriminality dětí do 15 let za rok 2005

Příloha č. 4: Struktura kriminality dětí do 15 let za rok 2006

Příloha č. 5: Struktura kriminality dětí do 15 let v letech 2004-2006

Příloha č. 6: Struktura kriminality mladistvých za rok 2004

Příloha č. 7: Struktura kriminality mladistvých za rok 2005

Příloha č. 8: Struktura kriminality mladistvých za rok 2006

Příloha č. 9: Struktura kriminality mladistvých v letech 2004-2006

Příloha č. 10 Seznam použitých zkratk